

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы

№ 36 (2498)

ПЯТНІЦА

5

чэрвеня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ТУТ РОБЯЦЦА ПЕРШЫЯ ПА...

БЕЛАРУСКАМУ

ХАРЭАГРАФІЧНАМУ — 25

Яно зусім яшчэ маладое. Параўнайце: яго дваццаціпяцігадовы ўзрост — і 164 гады існавання Маскоўскага харэаграфічнага вучылішча ці 232 гады Ленінградскага імя А. Ваганвай.

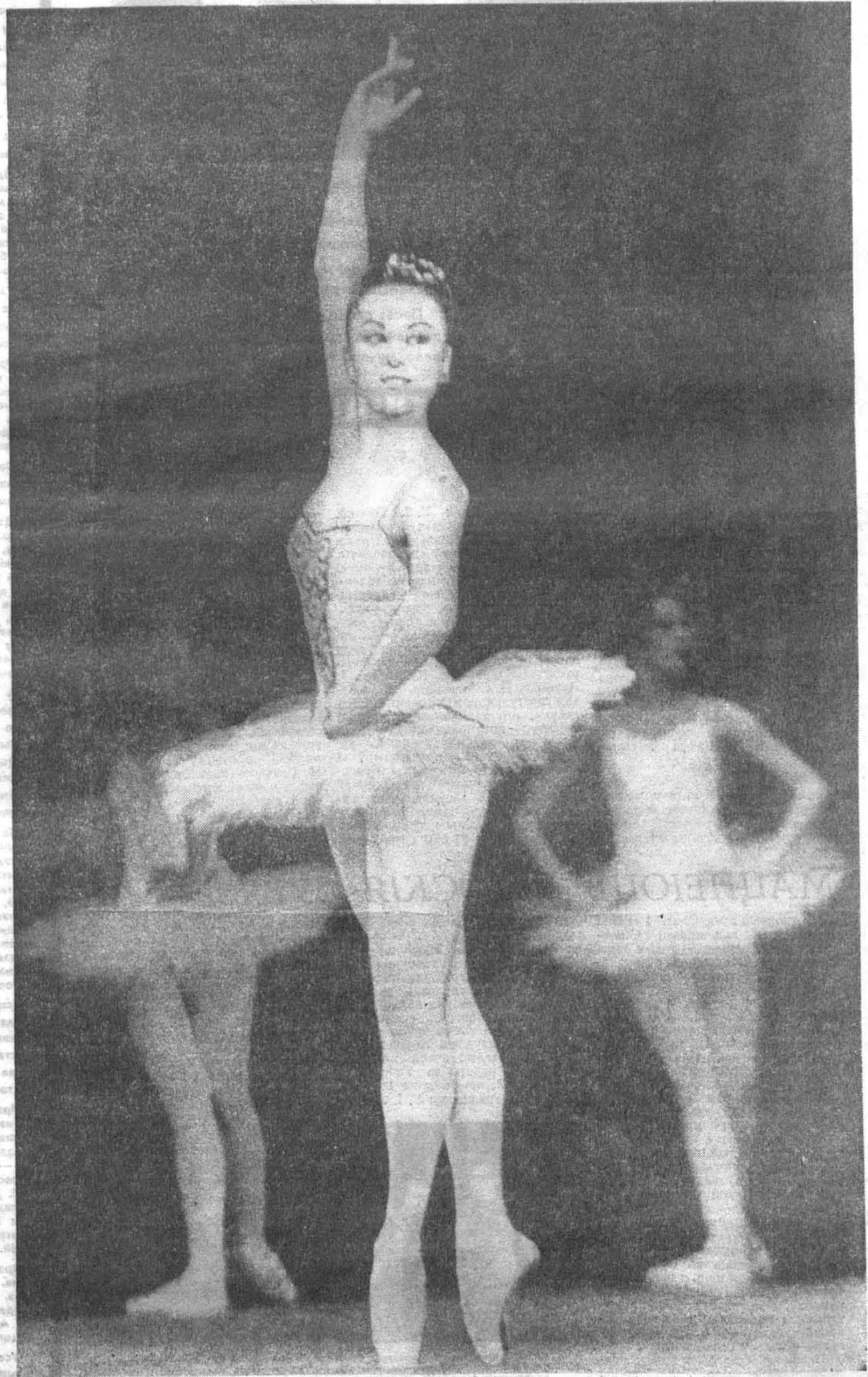
Але калі ўлічыць, што лічба 25 у балете — гэта цэлы сцэнічны шлях артыста і што «юбіляра» мае ўжо сваіх «ветэранаў», то стануць зразумелымі ўрачыстасці, якімі Беларускае харэаграфічнае вучылішча адзначала свой юбілей.

Балет... У кожнага з нас з гэтым словам спалучаюцца ўяўленні аб чымсьці фантастычна прыгожым, гарманічным і лёгкім, аб пластыцы і паэзіі чалавечага цела, аб тонкім артыстызме і інтэлекце, без якога на маўклівай умоўнай харэаграфічнай сцэне ніколі не здолееш стварыць глыбокі вобраз. Але перш чым усяго гэтага дасягнеш...

Перанясёмся ў закулісную частку Беларускага тэатра оперы і балета. Вось яны спяшаюцца па калідорах у трыко і пуантах, хлопчыкі і дзяўчынкі — будучыя балерыны і танцоўшчыкі. Сярод іх і зусім маленькія, тыя, што першы год спасцігаюць нялёгкаю науку Тэрпсіхоры. Толькі што прывінеў званок з урока, трэба паспець перакусіць, а ў буфэце, напэўна, чарга, а тут яшчэ дарослыя «зоркі» балета, якраз зараз перапынак у рэпетыцыі. Але малыя шчаслівыя саступіць ім сваю чаргу, яны з замілаваннем глядзяць услед стройнай прыгожай постаці Людмілы Бржазоўскай, Раісы Красоўскай, Яўгена Паўловіча, якія, нешта хутка дажоўваючы, спяшаюцца на рэпетыцыю, не заўважаючы нясмелых дзіцячых позіркаў. А тыя глядзяць ім услед. Гэтыя салісты таксама скончылі Беларускае вучылішча. Напэўна, і яны ў свой час сталі тут у чаозе і таксама з замілаваннем пазіралі на «прымы»: Аляксандру Нікалаеву, Лідзію Ражанаву, Сямёна Дрэчына...

Ледзь паспешы выпіць кубак кавы, будучыя «зоркі» разбегваюцца па класах, дзе іх чакае праца — упартая, цяжкая, няспынная.

[Заканчэнне на 4-й стар.]

Людміла Цярэціцкая ў танцы «Пахіта» (выпуск 1969 года).

НА АРБІЦЕ — «САЮЗ-9»

Андрый Рыгоравіч НІКАЛАЕУ

Віталій Іванавіч СЕВАСЦЬЯНАУ

1 чэрвеня ў Савецкім Саюзе стартвала ракета-носьбіт з касмічным караблём «Саюз-9». Касмічны карабель, выведзены на арбіту вакол Зямлі ў 22 гадзіны 09 мінут, пілатуе экіпаж у складзе: камандзіра карабля Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманauta СССР палкоўніка Нікалаева Андрыйяна Рыгоравіча і бортінжынера, кандыдата тэхнічных навук Севасцьянава Віталія Іванавіча.

Экіпаж карабля «Саюз-9» выконвае ва ўмовах адзіночнага арбітальнага палёту вялікую праграму навукова-тэхнічных даследаванняў і эксперыментаў.

Палёт праходзіць нармальна. Самаадчуванне касманautaў добрае. Экіпаж «Саюза-9» паспяхова ажыццяўляе намечаную праграму.

ад пятніцы да пятніцы

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...АДКРЫЛАСЯ

22-я рэспубліканская выстаўна дзіцячай творчасці, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Паказваецца больш тысячы работ.

Уражвае жагравал разнастайнасць выстаўкі. Тут жываціс, скульптура, работы з прыродных матэрыялаў (кара, жалуды, карэні, шпыні, саломка), інкрустацыя з розных парод дрэў і саломкай, чашанка на метале, кераміка, народнае ткацтва, мастацкае вязанне і вышыўка, разьба па дрэве...

Выстаўна экспануецца ў Дзяржаўным мастацкім музеі і ў выставачнай зале Саюза мастакоў БССР.

...АДБЫУСЯ

заклучны канцэрт агляду мастацкай самадзейнасці прафесіянальна-тэхнічных навучальных устаноў рэспублікі, прысвечаны стагоддзю

з дня нараджэння У. І. Леніна. Звыш тысячы лепшых самадзейных артыстаў прынялі ўдзел у гэтай цікавай творчай справаздачы.

Працоўнае зноўтва Беларускага паказала, як багата яно на таленты, як любіць песню — патрыятычную, дрычную, жаргоўную, сучасную і народную танцы, музыку. У канцэрце гучалі песні савецкіх кампазітараў, сярод якіх пачэснае месца занялі творы беларускіх аўтараў — І. Кузняцова, І. Лучанка, Д. Смольскага. З поспехам выступілі народны хор «Маладосць», яго танцавальная група і народны ансамбль танца Дома культуры прафтэхадукцыі, аркестр народных інструментаў і мужыцкі хор Мінскага і Брэсцкага тэхнічных вучылішчаў №№ 77 і 27, танцавальныя калектывы Маргелёўскага і Бабруйскага прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў №№ 51 і 173 і інш. Свя-

точна-уважлівы быў фінал канцэрта. Удзельнікі яго з латэннем выканалі песню аб працоўных рэзервах.

...КОНКУРС

спектакляў тэатраў юнага гледача прыбалтыйскіх рэспублік і Беларусі праходзіць у сталіцы Эстоніі Таліне. Тэатр юнага гледача Беларусі панаёміў талінаў в'есай-казкай В. Вольскага «Цудоўная дудка» ў пастаноўцы заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Грыгар'янца.

...СУСТРЭЧА

пісьменнікаў з выбаршчыкамі адбылася ў агітпункце выбарчара ўчастка № 110/67, які знаходзіцца ў 35-й мінскай сярэдняй школе. Крытык А. Гардзіцкі расказаў аб сённяшнім дні беларускай літаратуры. Свае новыя апавяданні і гумарэскі прачытаў Б. Сачанка. М. Гапчароў пазнаёміў выбаршчыкаў з новымі вершамі, прысвечанымі вялікаму правадзю працоўных У. І. Леніну і моладзі. Свае вершы прачытаў таксама А. Ставер.

МАЦНЕЮЦЬ ШЭФСКІЯ СУВЯЗІ

Як творчыя арганізацыі і саюзы шэфствуюць над воінамі Савецкай Арміі? Гаворка аб гэтым ішла на пленуме Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры.

Пра тое, як артысты і вучоныя, пісьменнікі і мастакі, кампазітары і кінематографісты, архітэктары і культаснегработнікі нашай рэспублікі сябраюць з воінамі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, расказаў у сваім дакладзе старшыня камітэта Л. Паміла.

Цікавую культурна-шэфскую работу сярод воінаў праводзіць Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Добра патрацавалі работнікі іншых музеяў рэспублікі, якія памарлі стварыць пачкі баявой славы ў воінскіх часцях. Плённа шэфствуюць над абаронцамі міру і бяспечнай нашай краіны пісьменнікі Беларусі. Яны часта выступаюць перад воінамі, расказваюць аб сваіх творчых планах, знаёмяць з напісанымі творами. Нямаюць высокамастацкіх раманаў, апавесцей прысвяцілі літаратары рэспублікі гераічнай барацьбе беларускага народа супраць фашысцкіх захопнікаў.

Песня заўсёды была вернай спадарожніцай салдата. Узлілі воіны

«на ўзбраенне» многія песні беларускіх кампазітараў. Яны гучаць на прывале, у час адпачынку.

Аб маштабах культурна-шэфскай работы тэатраў, канцэртных брыгад яскрава сведчаць наступныя лічбы: летась для воінаў было дадана каля трыхсот спектакляў і больш шасці тысяч канцэртаў.

Сёлета ў студзені пачаўся Усеаюжны грамадскі агляд культурна-шэфскай работы ва Узброеных Сілах СССР, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна

і 25-годдзю Вялікай Пераморі. Мэта агляду — павысіць ідэйна-мастацкі ўзровень шэфскай работы.

У спрэчках па дакладзе выступілі народныя артысты БССР У. І. Дзядзішка, пісьменнік М. Аляксееў, дырэктар Беларускай дзяржаўнай філармоніі М. Шаўчук і іншыя. Яны расказвалі аб планах і мерапрыемствах па ўмацаванні шэфскіх сувязей паміж творчымі саюзамі рэспублікі і воінамі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі.

У Мінскім Палацы культуры прафсаюзаў адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны ўручэнню ўзнагарод творчым саюзам, тэатральным, канцэртным і навуковым калектывам рэспублікі за плённую ваенна-шэфскую работу.

На здымку нашага фотакарэспандэнта У. Крука занатавана ўручэнне прызам Васняна Савета ЧБВА Саюзу пісьменнікаў БССР. Злева направа: член Ваеннага Савета, начальнік Палітупраўлення ЧБВА генерал-палкоўнік У. Грыку, старшыня ваенна-шэфскай камісіі Саюза пісьменнікаў БССР М. Аляксееў, старшыня мясцовага прафсаюза СП А. Шаўня, сакратар партарганізацыі СП А. Кулякоўскі.

(СТО РАДКОЎ з рэдакцыі)

ПРЭЗУМПЦЫЯ ДАВЕРУ

Есць такі прынцып у нашай юрыспрудэнцыі — прэзюмпцыя невінаватасці. Паводле гэтага прынцыпу чалавек лічыцца невінаватым да таго часу, пакуль яго віна не будзе даказана.

Добры, гуманны, справядлівы прынцып...

Як часта даводзіцца прыгадваць яго, калі прысутнічаеш пры размовах, спрэчках, дыскусіях нашых мастакоў...

У якіх толькі грахах некаторыя з іх не абвінавачваюць адзін аднаго, якіх толькі перуноў і маланак не кідаюць. Прытым не толькі ў прыватных размовах, а і з высокіх трыбун той-сёй намагаецца пацэліць у калегу з «галоўнага калібру»...

А разбярыся — нічога ў гэтых абвінавачваннях няма, толькі жоўцы і безадказнасць.

Здараецца, даходзіць да анекдотаў. Так, напрыклад, на апошнім пленуме праўлення Саюза мастакоў Беларусі выйшлі на трыбуну адзін за адным два павананыя члены саюза і пачалі «біць» трэцяга... Адзін ганіў яго за схільнасць да натуралізму, другі — да мадэрнізму і абстракцыянізму. У зале — рогат. Тым больш, што папрокі гэтыя безпадстаўныя.

Гэта яшчэ нішто, калі парагонуюць і забудуць. Але ж мы ведаем, як хутка хлусня набывае крылы. Часам робяцца нават «арганізацыйныя высновы», якія потым не так лёгка выправіць.

Раптам заўважаеш, што без дай прычыны да некага мяняюцца адносіны. Сябры паціскаюць плячыма, — хто яго ведае, дыму без агню не бывае, а тое, што яшчэ ўчора ішло «на ўра», выклікае недавер і насцярожанасць — а што калі і сапраўды «натуралізм» або «мадэрнізм»!

Зразумела, гэта ў горшым выпадку. А ў «лепшым» — абыходзіцца «парушэннем дыпламатычных адносін» паміж двума калегамі.

Дзіву іншы раз дасецца, якімі бязлітаснымі, жорсткімі бываюць некаторыя мастакі да сяброў, калі тых напаліткае творчая няўдача. Мастакі ж добра ведаюць, як цяжка працаваць без зрываў, роўна, асабліва калі не топчашся на адным месцы, а намагаешся ісці наперад. І як крыўдна, калі няўдача нават радуе тых, хто, здавалася б, лепей за ўсіх павінен зразумець яе. Прыкра, калі з-за выпадковага праліку калегі забываюць на вялікую, плённую, шматгадовую працу, талент, добрасумленнасць і шчырасць.

А то яшчэ, здараецца, збярэцца кампанія «змоўцаў» і пад выглядам клопату пра агульную справу ідзе сцяной прабіваць свае інтарэсы. Шумяць, мітынгуюць, па завуголлі шпичуцца... Прыгледзішся ўважліва — проста так, «дзеля кампаніі», могуць і абразіць чалавека, і плётку пусціць, і, нават, чорнае белым назваць.

За доўгую гісторыю мастацтва існавала столькі напрамкаў, школ, плыняў, метадаў, што, напэўна, і пералічыць нельга. Аднак адвечным крытэрыем у ацэнцы твораў мастацтва былі і застаюцца праўда, шчырасць, грамадзянскасць. Гэта, відаць, трэба памятаць і сёння тым, хто намагаецца правесці мяжу паміж нашымі мастакамі, падзяліць іх на «наватараў» і «традыцыяналістаў» і ацэньваць творы мастацтва, зыходзячы з гэтага дзялення. Маўляў, гэта па-сучаснаму — значыцца добра, альбо наадварот. Такое дзяленне штучнае, не вызначальнае.

Есць работы добрыя і дрэнныя, шчырыя і прыдуманія, чэсныя і кан'юктурныя, і не так важна, якім фармальным прыёмам карыстаўся мастак, каб раскрыць сваю думку, каб данесці да гледача свой боль і сваю радасць, — важна тое, наколькі яму ўдалося гэта зрабіць.

Прэзюмпцыя невінаватасці. Гэты тэрмін, напэўна, не вельмі дастасоўваецца да нашай сённяшняй гутаркі. Напэўна, дакладней было б сказаць прэзюмпцыя даверу, дабрычлівасці, — вось што павінна быць вызначальным у адносінах работнікаў мастацкага цэха рэспублікі. Даверу і добрычлівасці старэйшых да маладзейшых і маладзейшых да больш старых і вопытных. Даверу і добрычлівасці «матраў» да тых, хто не носіць бліскучых рэгалій.

Зразумела, спрачацца трэба. Спрачацца гора, прынцыпова, страсна. Спрачацца дзеля таго, каб знайсці ісціну, каб рухаць наперад і ўдасканалваць нашу рэалістычнае мастацтва. А мы ж часам блытаем высакароднае паняцце «спрэчка» са «сваркай».

Усе мы робім адну справу і ўсе робім яе шчыра, аддаючы ёй і поўныя нахатненія, і жыццёвы вопыт. Дык хіба ж не натуральна, што ўсе мы павінны больш верыць адзін у аднаго, больш дапамагаць адзін аднаму, разам абараняць гонар нашага мастакоўскага цэха.

ЗАЎСЁДЫ ў СТРАЇ

НЯДАУНА ў Маскве адбылася Усесаюзная нарада па ваенна-мастацкай літаратуры, скліканая Саюзам пісьменнікаў СССР і Галоўным палітычным упраўленнем Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту.

У ім прынялі ўдзел дэлегацыі саюзаў пісьменнікаў усіх саюзных рэспублік, Масквы, Ленінграда, прадстаўнікі Узброеных Сіл на чале з начальнікам Галоўнага палітычнага ўпраўлення Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту генералам арміі А. Епішавым.

Дэлегацыю ад СП Беларусі ўзначальваў сакратар саюза І. Мележ. У рабоце нарады прымаў удзел і дэлегацыя Чырванасцяпнай Беларускай ваеннай акругі.

На нарадзе ішла вялікая размова аб праблемах і задачах ваенна-мастацкай літаратуры, якую распачаў сваім грунтоўным дакладам пісьменнік В. Калжунька.

Ацэньваючы ўсе тое, што было зроблена да вайны, у вайну і пасля вайны, дакладчык і многія іншыя, хто выступаў, успомілі добрым словам пачынальнікаў ваенна-мастацкай літаратуры, лепшыя творы якіх, прысвечаныя Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайне — «Жалезны паток» А. Серафімовіча, «Чапаеў» Д. Фурманова, «Разлом» А. Фадзеева, «Ціхі Дон» М. Шалахава, «Як гартавалася сталь» М. Астроўскага, «Блуканні па пакутах» А. Талстога — на працягу многіх гадоў выходзілі гераічны характары і беззаветную адданасць Айчыне.

Вялікі рэвалюцыйны і баявы ўплыў на сучаснікаў аказала творчасць заснавальнікаў беларускай літаратуры Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, у выніку чаго вырастае беларуская ваенна-мастацкая літаратура, якая сёння ганарыцца «Вякавымі днямі» М. Лынькова, «Сцягам брыгады» А. Куляшова і многімі іншымі творами. Аб гэтым гаварыў у сваім выступленні І. Мележ.

Творы беларускіх пісьменнікаў, прысвечаныя вялікаму подзвігу народа, не залежваюцца на кніжных палцах.

Тут важную ролю адыграла і камісія па ваен-

на-мастацкай літаратуры пры нашым саюзе, якая вольна адзначае гадоў праце ўсе ў тым жа нязменным складзе, а імяна — А. Алешка, А. Кулакоўскі, А. Лазыявы, Р. Няхай, П. Прыходзька і Я. Садоўскі.

У апошнія дзесяцігоддзі выйшла нямала твораў, якія праўдзіва раскрываюць гераічныя вобразы воінаў, беларускіх партызан і людзей партызанскага падполля, — раманы І. Шамлякіна, А. Кулакоўскага, А. Асіпенкі, І. Новікава, У. Карпава, А. Міронава, Я. Брыля, А. Адамовіча, апавесці і апавяданні І. Пташнікова, Б. Сачані, І. Чыгрынава; паэтычныя творы, якія яркімі вобразамі сваіх літаратурных герояў і глыбока-патрыятычным зместам выходзілі ў чытача высокія баявыя якасці воіна і высякародныя якасці савецкага грамадзяніна.

Толькі за апошнія тры гады выйшлі ў выдавецтве «Беларусь» 48 кніг ваенна-патрыятычнага гучання. З іх заслужваюць увагі раманы і апавесці «Дзе не чакаюць шпіты» М. Кругавых, «Дарога без слядоў» А. Алешкі, «Рудабельская рэспубліка» С. Грахоўскага, «Тварам да небяспекі» І. Новікава, «Зброю баручы сыны» Х. Жыжкі, зборнік ваенных вершаў П. Прыходзькі, зборнік апавяданняў С. Шумкевіча, п'еса «Вечны агонь» П. Харкова.

Праўдзівы паказ вайны ў літаратуры, гаварылі многія удзельнікі нарады, з'яўляецца магучым сродкам у ідэалагічнай барацьбе. Такія творы напэўна дзейсны ўдар па імперыялістычнай прапагандзе, якая імкнецца фальсіфікаваць, сфаіць прычыны і вынікі Вялікай Айчыннай вайны і гэтым зменшыць ролю і значэнне Савецкіх Узброеных Сіл у разрыве гітлераўскай Германіі і ў вызваленні шэрагу краін з фашысцкай няволі.

Побач з гэтым былі выказаны і крытычныя заўвагі ў адрас некаторых твораў. Адзначалася, што ў чытачоў выклікаюць розні пратэст кнігі,

дзе страчана пачуццё гістарычнай перспектывы, дзе на пярэдні план высоўваецца не галоўнае, — а галоўнае была наша вялікая Перамога, — а другараднае, неістотнае, дзе залішне акцэнтавана ўвага на цэнявых момантах. Чытачы адваргаюць тых герояў, якія ў сваіх учынках і дзеяннях кіруюцца не ідэяльнай перакананасцю, а выпадковымі матывамі, чужымі народу, які гераічна змагаўся за справядлівую справу сваёй Айчыны.

Так, падваргаліся крытыцы апавесці «Нядава» М. Ганчарова, дзе няправільна паказана ваенная рэчаіснасць, твор А. Розена «Апошнія два тыдні», у якім з няправільных пазіцый паказаны людзі і падзеі, і апавесці Д. Граніна «Наш камбат». Істотныя пралікі былі адзначаны і ў творах В. Быкава «Мёртвым не баліць» і «Круглы сні мост», дзе галоўны гістарычны канфлікт — смяротная сутычка з фашызмам — падменены абстрактнай праблемай «добра і зла».

З вялікай заклапочанасцю прамоўцы гаварылі аб тым, што мастацкая літаратура слаба адлюстроўвае будні сённяшніх воінаў Савецкай Арміі.

Належае месца на нарадзе было адведзена дакументальна-мемуарнай літаратуры. Значны поспех мае яна і ў нашай рэспубліцы — гэта дэвеліда стварыць пры выдавецтве «Беларусь» рэдакцыю па мемуарнай літаратуры, якая за апошнія тры гады выпусціла 35 кніг. Сёння выйдзе яшчэ 18 кніг мемуараў і зборнік успамінаў ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны.

Асабіста мне здаецца, што настаў час, калі траба пры нашым саюзе стварыць секцыю мемуарнай літаратуры.

Зроблена нямала, і ўсе ж мы, пісьменнікі, у вялікім даўгу перад Савецкай Арміяй, Ваенна-Марскім Флотам і пагранічнікамі. Воіны чакаюць ад нас новых твораў, вартых нашай вялікай эпохі.

Мікалай АЛЯКСЕЕВ.

VIII СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

3—4 чэрвеня 1970 года ў Мінску праходзіла восьмая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР сёмага склікання.

Дэпутаты, што з'ехаліся з усіх куткоў рэспублікі, абмеркавалі пытанні аб мерах па далейшым паляпшэнні эксплуатацыі і захаванасці жыллёвага фонду ў Беларускай ССР, аб арганізацыйна-масавай рабоце мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных Гродзенскай вобласці, аб праекце Закона Беларускай ССР аб ахове здароўя.

З дакладам па першым пытанні выступіў міністр камунальнай гаспадаркі БССР У. Труноў, па другім — старшыня выканаўчага камітэта Гродзенскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных М. Малочка, па трэцім — намеснік старшыні Дзяржплана БССР Ф. Іваню.

Па абмеркаваных пытаннях прыняты адпаведныя пастановы.

Восьмая сесія Вярхоўнага Савета БССР сёмага склікання зацвердзіла Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, якія былі выданы ў перыяд паміж сесіямі.

НАЗАЎЖДЫ

Мабыць у жыцці кожнага чалавека ёсць падзеі, якія застаюцца ў памяці назавсёды. Для мяне, такой падзеяй быў XVI з'езд ВЛКСМ, удзельнікам якога мне пашчасціла быць.

Зноў і зноў у памяці ўстаюць незабыўныя дні камсамольскага форуму. Вялічны Крамлёўскі палац з'ездаў, тысячы дэлегатаў, якія з'ехаліся з усіх куткоў нашай неабсяжнай Радзімы. Яны з'ехаліся, каб у шчырай, дзелавой абстаноўцы пагаварыць аб сваіх камсамольскіх справах.

Мяне, як кампазітара, натуральна, у першую чаргу цікавілі пытанні эстэтычнага выхавання моладзі. Многія дэлегацыі — работнікі мастацтва, рабочыя, хлебаробы, воіны Савецкай Арміі — вельмі зацікаўлена гаварылі пра гэта. Яны вядлі размову не толькі аб прыгожым у мастацтве, а і ў адносінах паміж людзьмі.

Выступленні на з'ездзе былі вельмі дзелавыя, канкрэтныя. Дарэчы, у адозненне ад кніжкі з'ездаў, на сёлёгім адзін дзень быў прысвечаны сесійнай рабоце.

Работнікі культуры, літаратуры,

мастацтва прымалі ўдзел у рабоце секцыі, якая абмяркоўвала пытанні эстэтычнага і маральнага выхавання. Выступілі кампазітар Дамітрый Кабалеўскі і паэт Сяргей Міхайлаў. Быў памечаны рад цікавых мерапрыемстваў для развіцця мастацкай самадзейнасці, паляпшэння эстэтычнага выхавання ў школе, культурынаасветнай работы на сядзе. Будучыя правадзены конкурсы на лепшую песню, лепшую кнігу, п'есу, кінасцэнарый аб моладзі, у прыватнасці, аб маладых рабочых і г. д.

Вельмі ўсхвалявала, узрадавала нас паведамленне аб прысуджэнні шэрагу работнікам літаратуры і мастацтва высокай узнагароды — прэміі Ленінскага камсамола. Мы ўспрынялі гэта, як сведчанне высокага аўтарытэта нашых пісьменнікаў, музыкантаў, артыстаў, як высокую ацэнку іх дзейнасці.

Сярод гэтых уражанняў, якія засталіся з гэтых незабыўных дзён — прыём міністрам культуры БССР К. Фуравай групы дэлегатаў з'езда — творчых работнікаў. Адбылася вельмі шчырая сутарка па многіх пытаннях, якія хваляюць сёння творчую моладзь.

У пастанове, якая была прынята аднагалосна, з'езд намяціў вялікую канструктыўную праграму дзейнасці на будучае. Цяпер, як кажучы, за работу. У камсамолі Беларусі зараз адказная пара — мы ідзем насустрач свайму слаўнаму п'яцідзясяцігоддзю. Лепшы падарунак юбілею — ударная праца, таленавітая кніга, добрая песня. Пра гэта наш сённяшні клопат.

Ігар ЛУЧАНОК.

ЧАРГОВАЯ МУЗЫЧНАЯ «СЕРАДА»

У Саюзе кампазітараў БССР прайшла не зусім звычайна. Гэта была творчая сустрэча з маладымі кампазітарамі рэспублікі, арганізаваная праўдзівым саюзам. У ёй прынялі ўдзел чатыры маладыя кампазітары — Рыгор Сурус з Мінска, Якаў Касалапаў і Аркадзь Гоман з Віцебска і Юрый Грыгор'еў з Гомеля.

Кампазітар Сурус вынес на суд слухачоў цыкл фартэп'янных п'ес «Шэсць настроў», выразна выкананыя піяністкай Л. Малышавай. Гэта мініяцюры, у якіх увасоблены кантрастныя вобразы — ад лёгкага, плаўнага рытму да імклівага парыву, ад тонкай паэтычнасці да глыбокага драматызму. П'есы напісаны прэфэсійнальна, з сапраўдным веданнем фартэп'яна, які чаруюць вострымі гармоніямі, разнастайнасцю і багаццем фактуры, рэгістравай маляўнічасцю. Праўда, здарэцца, што эксперымент пошуку навіны выкажэцца ў надуманасці, наўмыснасці.

Ю. Грыгор'еў паказаў творы розных жанраў. Яго рамана «Зноў прыйшоў румянні ціхі вечар» на словы У. Сасюры (спявала Г. Геніна) можна аднесці да творчых удач: свежасць мелодызму, сакавітасць і «водар» гармоній ярка раскрываюць паэтычнасць тэкету. Песня «Хлопцы кроць па свеце» на словы Ф. Кураса (выкананая — В. Прычупанка), напісаная ў традыцыйных савецкіх масавых п'есен, не мае ўжо такой арыгінальнасці. Канцэрт для фартэп'яна з аркестрам і дзве нававы для сімфанічнага аркестра «Скерыя» і «Нацюрн» Ю. Грыгор'ева выклікалі цікавасць і самы актыўны крытычны водгук. Гэта не дзіўна. Слухачы адчулі шчырасць і свабоду выказвання, якія заўсёды захляваюць і хваляюць. Фартэп'яны канцэрт напісаны маляўнічай гарманічнай мовай з шырока развітым аркестравым суправаджэннем. Прываблівае ў ім па-разма-

МУЗЫЧНАЯ «СЕРАДА»

РАЗМОВА ПРА МАЛАДЫХ...

нінаўску шырока распеты, выразны меладызм, напружанасць рытму. З навед асабліва пераканаўча гучыць «Скерыя».

Я. Касалапаў прадставіў некалькі сваіх твораў — «Беларускую уверцюру» для аркестра народных інструментаў, рад п'есен, фартэп'янных п'ес, п'есу для эстраднага ансамбля «Канікулы». Кампазітар спалучае ў сваёй творчасці два розныя стыльвыя кірункі: з аднаго боку — блізкасць да народнай песні, з другога — да эстрадных жанраў. Гэта не дрэнна. Але, на жаль, ні ў тым, ні ў другім ён яшчэ не «знайшоў сябе», не дасягнуў таго майстэрства, якое дазваляла б гаварыць аб сглым прафэсіяналізме. З яго харавых п'есен спадабалася «Песня аб Веры Харужай» на словы Ю. Докгарава, у якой адчуваецца эпіка-драматычнае развіццё. Песня «На тваіх шляхах, Айчына» на словы А. Шпыркова для эстраднага мужчынскага квартэта здалася няўдалай з-за лёгкадумнага характару гучання музыкі на ваенную тэму. У той жа час жартулёзны эстрадныя п'есны «Тодар і Тадора» на словы В. Віткі пакінула добрае ўражанне.

Шэсць п'ес для фартэп'яна Я. Касалапава («Карагодная», «Марш», «Забыватая песня», «Інтэрмецца», «У stylы інвенты», «Урачыстая песня»), выкананыя выкладчыцай Віцебскага музычнага вучылішча Е. Касалапавай, прыцягнулі да сябе найбольшую ўвагу. Увесь цыкл вызначэцца інтанацыйным адзінствам, народнасцю тэматыкі, све-

жасцю гучання. Найбольш удалыя эпіка-апавадальнае «Інтэрмецца» і заснаваная на арыгінальнай тэме «Інвенты».

А. Гоман паказаў цікавыя цыкл п'есен «Дзіцячы шпінтак». Песні для дзяцей заўсёды патрэбны, і добра, што кампазітар звяртаецца да дзіцячага рэпертуару. «Паэма» для скрыпкі і фартэп'яна гэтага аўтара, напісаная ў характары імпрэвізацыі, вызначэцца меладычнасцю, напеўнасцю, але даволі аднастайнае развіццё ў ёй пакідае ўсё ж уражанне рыхласці формы.

І як бы ў прыклад маладым, на «серадзе» прагучалі два новыя вакальныя дуэты старэйшага беларускага кампазітара М. Аладава — «Месячная ноч» на словы Л. Хацкевіча і «Май» на словы Н. П'елевіча ў выкананні Т. Ніжнікавай і Г. Генінай. Мы пазналі почырк кампазітара, пачулі знаёмыя нам, уласцівыя яму аднаму, інтанацыі, і мільволі падумалася, што гэта арыгінальны самабытны стыль і ёсць ярка тое, што пануць што няма ў нашых маладых кампазітараў і да чаго яны павінны імкнуцца ў сваёй рабоце.

Кампазітары А. Баратыроў, Г. Вагнер, Я. Глебаў, Ю. Семаніца і музыкантаўна В. Сіско, якія выступілі на сустрэчы, строга і па-сброўску крытыкавалі маладых, давалі ім каштоўныя парады. Безумоўна, такіх сустрэч прынясуць вялікую карысць у вазняві і адказнай справе выхавання маладых творчых кадраў рэспублікі.

Н. КАЛЕСНІКАВА.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзясяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагародзіў наўдканец артыста БССР Анатоля Міхайлавіча ТРУСА Ганаровай граматай.

ТУТ РОБЯЦЦА ПЕРШЫЯ ПА...

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

— Сталі ў першую пазіцыю. Падцягнуліся! Лапаталкі злучыце, плечыкі апусціце.

— Руку адкрылі і—раз, два...
— Мякчэй руку, мякчэй!..

І калі гады далёка адкінуць сьвіншні дзень, калі многія з вучняў стануць салістамі балета, усё роўна будзе той жа станок, тая ж да сёмага поту праца, бо інакш згубіш «форму» і тады лічы, што ты для балетнай сцэны «загінуў».

Такія іх будні. Але затое ўвечары прыходзіць святая. Святая мастацтва, радасць яднання з глядачом, шчасце поспеху, кветкі...

Некалькі пакаленняў артыстаў балета выпусціла Беларускае харэаграфічнае вучылішча. Творчы шлях лепшых яго выхаванцаў звязаны са сцэнай тэатра оперы і балета БССР. Многія з выпускнікоў сталі салістамі тэатраў краіны. У Літоўскім оперным працуюць Святлана Масаньва, Святлана Гайда, Міхаіл Прошкін, Барыс Марцінкевіч, у Сьвярдлоўску — браты Патаповічы, у Львове — Вольга Самойленка і Вольга Сібіжанова, у Саратаве — Аляксандра Шчарбакова і Леанід Аляксееўскі. Некаторыя з гэтых артыстаў прыехалі на юбілей свайго вучылішча.

«Тарэадоры». Выконваюць вучань 2-га класа Коля Сянкевіч і вучань 3-га класа Віця Кудраўцаў.

Таццяна Ільіна, Таццяна Чухахіна і Наталля Бугласва перад выходам на сцэну (3 курс аддзялення народна-характарнага танца).

Такія канцэрты штогод адбываюцца ў апошнія дні мая. Яны звычайна называюцца «справаздачнымі». Выпускнікі паказваюць, чаго яны дасягнулі за восем гадоў навучання. Сёлёны быў незвычайны. У ім разам з цяперашнямі вучнямі прымалі ўдзел і ранейшыя, многія з якіх сталі майстрамі харэаграфіі, педагогамі...

Вось з хваляваннем глядзіць на выступленне свайго выхаванца, лаўрэата Міжнароднага конкурсу артыстаў балета Віктара Саркісяна былы вучань Беларускага харэаграфічнага вучылішча, а зараз яго мастацкі кіраўнік і педагог класічнага танца Аляксандр Іванавіч Калядніка. А вось стараецца стрымліваць, не паказаць свайго хвалявання народна артыстка БССР Аляксандра Васільеўна Нікалаева. Аляксандра Нікалаева... З гэтым імем звязана цэлая эпоха ў беларускім балете. Хто са старых мінчан не помніць яе — бліскучую Кітры («Дон Кіхот»), Зарэму («Бахчысарайскі фантазі»), Надзею («Князь-возера»), Зосю («Салавей»)...

Шмат гадоў літаральна панавала яна на беларускай балетнай сцэне! Цяпер Аляксандра Васільеўна перадае сваё майстэрства выхаванцам вучылішча. Помняць таксама мінчане, тыя, каму давялося бачыць некалькі артыстычных пакаленняў, таленавітую лірычную балерыну, заслужаную артыстку БССР Ніну Младзінскую — пазытыўную Жызель, Адэту, Марыю... Ніна Фёдарэўна выхавала некалькі пакаленняў артыстаў балета. Адна з яе вучаніц — Маргарыта Алфімава — салістка Ленінградскага тэатра імя С. М. Кірава. У беларускім балете працуе заслужаная артыстка рэспублікі Раіса Красоўская, выхаванка Ніны Фёдарэўны, тэмпераментная, яскравая танцоўшчыца. Вось яна плыве

па сцэне ва «Усходнім танцы» з балета І. Штрауса «Блакiтны Дунай». Раіса ўжо выкладае ў харэаграфічным вучылішчы, вядзе клас характарнага танца. Разам з ёю выкладае таксама былы выпускнік вучылішча малады саліст балета Міхаіл Грышчанка. Міхаіл карыстаецца поспехам у глядачоў, ён выконвае галоўныя ролі ў спектаклях «Спартак», «Альпійская балада», «Выбранніца». У Беларускае харэаграфічнае вучылішча вядучы клас класічнага танца яго былыя выпускнікі Тамара Захарова і Віктар Саркісян. У юбілейным канцэрце можна было ўбачыць артыстаў розных гадоў выпуску. Адажыю са «Шчаўкунчыка» выконвалі Людміла Лыч і Мікалай Самалазаў, Пастараль з другога акта оперы «Карман» — Святлана Цітовіч і заслужаны артыст рэспублікі Леанід Чахоўскі. Дуэт «Тарэадоры» выканалі вучні другога і трэцяга класа — самыя

Яна Каспяровіч (3 курс аддзялення народна-характарнага танца).

«Слава героям». Выконваюць навучэнцы 7-га класа.

У гэты вечар было шмат віншаванняў, абдымаў, кветак... Адною з тых, на долю каго іх выпала асабліва шмат, была

Былыя навучэнцы вучылішча, цяпер артысты Беларускага тэатра оперы і балета Святлана Цітовіч і Леанід Чахоўскі выконваюць танец «Пастараль» з оперы «Карман».

дырэктар Беларускага харэаграфічнага вучылішча заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Клаўдзія Фёдарэўна Калітоўская — добры кіраўнік і класіфікацыйная маці для навучэнцаў вучылішча, на чале якога яна з 1951 года.

...Хутка ў Беларускае харэаграфічнае вучылішча скончыцца навучальны год. У яго класах, калідорах стане невысечна ціха. Але кніжкі працяжыць непрыкметна і неўзабаве загарэлыя, тоненькія дзяўчаткі і хлопчыкі зоймуць свае месцы ля станкоў і стануць у першую пазіцыю. І ў класах зноў і зноў паучацца:

— Усталі, Падцягнуліся. І...
Б. ШАРАШЭУСКАЯ.

Фота Ул. КРУКА.

З ПОШТЫ «ЛІМА» З ПОШТЫ «ЛІМА» З ПОШТЫ «ЛІМА» З ПОШТЫ «ЛІМА»

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГВАЕ РАЗМОВУ

Рэдакцыйная пошта прыносіць водгукі чытачоў на выступленне журналісткі Алы Чарнушэвіч «Глядачамі не нараджаюцца», змешчанае ў № 28 ад 10 красавіка г. г. на старонках «Літаратуры і мастацтва». Водгукі розныя: ёсць і ў падтрымку выказаных аўтарам думак і назіранняў, ёсць і «супраць». Размова ідзе пра тое, як выхоўваць і потым падтрымліваць цікавасць глядачоў да тэатральнага мастацтва. Агульная думка — перш за ўсё гэта залежыць ад ідэйна-мастацкіх якасцяў спектакляў.

Чытач з гарадскога пасёлка Маларыта С. Крывель падкрэслівае, што бывае ў чалавека такі настрой, калі яму патрэбна жывое і непасрэднае мастацтва — мастацтва тэатра. Вось такі настрой С. Крывель называе «голадам на высокія пачуцці» — трагедыяныя ці камічныя, здольныя абудзіць эмацыянальны розум аб жыцці. Калі ж замест гэтага, працягвае аўтар пісьма, ты чакаеш заканчэння спектакля і сумуеш, бо наперад ве-

даеш ход падзей і маральныя высновы, у наступны раз, мабыць, пашукаеш які-небудзь іншы занятак у вольны вечар. На думку С. Крывеля, глядачы цяпер вельмі строга правяраюць мастацтва жыццём і не даруюць тэатру «катураў» і штучнасці. Добры тэатр для гэтага аўтара той, дзе «не бегалі па сцэне і не крычаць, як на рацэ плятыгоны... Нашы ж тэатры адштурхоўваюць глядачоў сваймі казённымі дэкламацыямі, сваймі блэздушнымі крыкам-пафасам. Гэта датычыць ігры актэраў». Адносна рэпертуару С. Крывель гаворыць наступнае: часта тэатр вымушае глядачоў «шукаць сярод абломкаў фраз і думак нейкую ісціну, якая была б вяртаць вынісення на ўсеагульны агляд і абдумванне».

Шкада, што С. Крывель не называе фактаў — тыя тэатры, п'есы і спектаклі, якія далі яму падставы так катэгарычна асуджаць і манеру ігры актэраў, і змест сцэнічных твораў. Таму не усім пераконвае ён і тады, калі сьвярджае, што меры, прапанаваныя ў артыкуле «Глядачамі не нараджаюцца», скіраваны на тое, каб «заганяць» глядача ў тэатр. Той, хто ідзе ў тэатр, як на чарговым культурна-мэрапрыемстве, піша аўтар, адбывае па-

віннасць, а вялікай карысці гэта не прыносіць.

Як бы працягвае гэтыя думкі С. Крывель наш чытач з вёскі Лецяны Клецкага раёна І. Сцяпура. Ён упэўнены, што далёка не кожны чалавек можа быць сталым і заўзятым глядачом тэатра. Спрабуючыся з А. Чарнушэвіч, гаворыць, што і С. Маршак не любіла з нас зрабіў бы гарачым прыхільнікам пэзіі, чытаючы нам самыя цудоўныя шэдэўры. А тэатр, на жаль, частае шэдэўрамі рэдка. І атрымліваецца, што глядача «арганізуюць», каб ён паглядзеў спектакль, дзе жыццё паказана не так глыбока, як яго ведае наведвальнік партэра ці балкона. З гуарам расказвае І. Сцяпура пра тое, як у ягонай вёсцы настаўнік В. Варэнік пачаў наладжваць музычную самадзейнасць, і амаль усе бацькі набылі для сваіх дзяцей баяны. Ну, і што з таго? Той з хлопчыкаў, хто мае музычныя здольнасці, вучыцца з захапленнем, а большая частка пад прымусам бацькоў спрабуе і расчароўваецца. Таксама і глядача з чалавека, які аддае перавагу, скажам, спорту ці філатэліі, на думку аўтара пісьма, не выхаваш. Па-першае, яго трэба захапіць вартым увагі відэаішчам. Па-другое, ён павінен ведаць прафесіянальную ацэнку, якую дае сцэнічнаму твору крытыка, дапамагаючы кожнаму з нас разабрацца ў сваіх уражаннях. «Рэспубліканская прэса мала піша

пра тэатр, мала друкіць рэцэнзій на спектаклі», — падтрымлівае І. Сцяпура заўвага А. Чарнушэвіч, спасылаючыся ў прыватнасці, на газету «Чырвоная змена», якую ён выпісвае.

Мінчанка К. Каліціна шкадуе, што ў артыкуле А. Чарнушэвіч мала сказана пра Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы («Пра мой любімы тэатр», — падкрэслена ў лісьме). Густы глядача фарміруе сам тэатр, які абавязаны «крочыць у нагу з публікай, а яшчэ лепш — трохі наперадзе». Зразумела, калі частка залы ў часе паказу спектакля «Што той салдат, што гэты!» сядзіць... у буфэце, гэта сведчыць аб тым, што буфет можа вярта адкрываць толькі ў антрактах. Але не толькі «аб тым»... Балюча было К. Каліцінай слухаць грубыя, недарэчныя рэплікі суседзяў на спектаклі «Праўду! Нічога акрамя праўды!» Тут вінаваты і празмерна гарачыя «каментарыі» з ліку глядачоў, якія не ўмеюць элементарна прыстойна паводзіць сябе...

Ёсць і яшчэ прычыны. Аўтар пісьма настойвае на тым, што аблегчаныя ў ідэйна-мастацкіх адносінах спектаклі «10 сутак за каханне» і «Адкуль грэх?» дрэнна ўплываюць на глядача: ён на іх і «вучыцца» рэагаваць на ўсё бесцырымоннымі рогатамі і рэплікамі ўголас. І яшчэ словы К. Каліцінай: «Тэатр — своеасаблівае школа жыцця. Чалавек хоча бачыць на сцэне прэўдзіваю рэалі-

САМАДЗЕЙНАЕ МАСТАЦТВА. СВЯТА

НАШ народ любіць танцавальнае мастацтва. Гэта любоў яго — у характары, у крыві. Любіць танец і ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці. Сёння ў Беларусі больш як пяць тысяч самадзейных танцавальных калектываў, а ў іх — 50 тысяч танцораў. Пятнаццаць танцавальных калектываў маюць высокае званне «Народны». Многія калектывы танцавалі ў Польшчы і Балгарыі, ГДР і Францыі, у Маскве і саюзных рэспубліках. Яны вынеслі ў свет славу нашага самадзейнага танцавальнага мастацтва.

Я пішу гэтыя нататкі аб мінулым конкурсе-аглядзе мастацкай самадзейнасці, прысвечаным ленинскому юбілею, намнога пазней тых незабыўных дзён. Але і сёння стаць уважчэ тое ні з чым не параўнае, калейдаска-пічваркае відовішча...

Толькі ў трэцім туры конкурсу прынялі ўдзел 110 танцавальных калектываў, 16 ансамбляў песні і танца і сем вакальна-харэаграфічных ансамбляў, якія выканалі 211 разнастайных харэаграфічных і 23 вакальна-харэаграфічныя творы. Тут былі танцы, якія ўслаўлялі рэвалюцыйную героіку грамадзянскай вайны, радасць свабоднай мірнай працы, мовай харэаграфіі расказвалі аб мужнасці савецкіх воінаў — абаронцаў Радзімы, апявалі гісторыю свайго краю, яго прыгажосць і паззію, дружбу народаў нашай краіны.

Нечакана парадавалі новыя танцавальныя калектывы, ансамблі песні і танца, пра якія яшчэ ўчора мы амаль нічога не ведалі. Танцавальныя групы ансамбляў песні і танца Барысаўскага гарадскога Дома культуры імя М. Горкага, Наваполацкага Палаца культуры нафтавікоў, Лідскай абутковай фабрыкі за кароткі тэрмін змаглі падрыхтаваць сур'езны рэпертуар, паказаць высокае выканаўчае майстэрства. Яны выступілі натхнёна, пазычна, узяўшы многія тэмы і вобразы для сваіх танцавальных нумароў з жыцця, з чалавечага сэрца, духу.

А між тым, выбар тэмы даўся не ўсім вопытным калектывам. Часам тэма бралася быццам і важная, але набывала няправільнае гучанне: неадастаткова падрыхтаваныя выканаўцы не маглі раскрыць усе глыбіні і складанасці твора. Няўдачы на конкурсе бывалі яшчэ і таму, што не заўсёды пастаноўшчыкі мелі добрую драматургічную аснову для твора. Прыгадаем харэаграфічную кампазіцыю «Студэнты на фестывалі», паказаную танцавальным калектывам Віцебскага медыцынскага інстытута. Пад гукі ўрачыстай музыкі на сцэну, маршыруючы, выйшлі дзяўчаты і юнакі, апанутыя ў касцюмы народаў свету. Адмаршыравалі, а пасля паказалі некалькі нацыянальных танцаў, якія не мелі ніякага дачынення да развіцця тэмы, насілі дывертысментны характар. А што потым? Удзельнікі стварылі невялічкую калону і зноў пачалі маршыраваць, пакідаючы сцэну. Тэма была сама па сабе, а танцы — самі па сабе. Прычым, танцы перадавалі толькі схему рухаў, не раскрываючы нацыянальнага вобраза.

чы ўначыі, «Качынка» ансамбляў танца «Дружба» Дома культуры ма- танцаў, якія з'яўляюцца каштоўным павінна быць яго будучыня.

З ПОШТЫ «ЛІМА»

З ПОШТЫ «ЛІМА»

З ПОШТЫ «ЛІМА»

З ПОШТЫ «ЛІМА»

насьць, атрымліваць адказы на хвалюючыя пытанні». Ці верцець у магчымасць пабачыць і атрымаць гэта вучні сярэдняй школы, а любоў да мастацтва пачынаецца з маленства, бо цяпер з маленства чалавек мае магчымасць глядзець тэлевізар? Каб ён, адарваўшыся ад «блекітнага экрану», пераступіўшы парог «жывога тэатра», не палічыў гэта другародным мастацтвам. Бо нішто не можа змяніць сустрэчы з характарам, якое нараджаецца на нашых вачах, у садружнасці з намі, калі мы чуем голас, бачым бляск у вачах і ўспрымаем самую непасрэдную папучці выканаўцы ролі... Канечне, без прапаганды непасрэтнай атмасферы тэатра нельга абмінуць. І тут К. Каліціна кідае папрок зноў жа ў адрас маладзёжнай прэсы (назвае газету «Знамя юности»), якая мае невычэрпныя магчымасці для раскрыцця «сакрэтаў» тэатральнага мастацтва, здольных прывабіць да сябе і скептыкаў-телегледачоў.

Сярод водгукаў, атрыманых нашай рэдакцыяй, на жаль, няма пакуль што пісьмаў ад дзеячоў тэатра. Што вы думаеце аб праблеме выхавання гледача, таварышы рэжысёры, артысты, драматургі? Такое пытанне, хоць яно і не выказана адкрыта, ёсць у тых пісьмах чытачоў, якія ідуць у рэдакцыю ў адказ на артыкул А. Чарнушэвіч «Гледачамі не нараджаюцца».

НЯДАўНА выдавецтва «Ураджай» выпусціла ў свет цікавую і карысную кніжку «Помнікі прыроды Беларусі». Паколькі такія кнігі з'яўляюцца ў нас даволі рэдка, гэта выданне стане на працяглае час настольным даведнікам для цікавых аматараў роднай прыроды. А гэта ў сваю чаргу абавязвала аўтарскі калектыв з асаблівай добра-сумленнасцю паставіцца да падбору і выкладання матэрыялу.

Знаёмячыся са зместам кнігі, мы звярнулі асаблівую ўвагу на ўсё, што датычыць Кобрынскага гарадскога парку імя Суворова. Прачыталі і былі проста здзіўлены, колькі «адкрыццяў» паднеслі нам аўтары артыкула «Садова-паркавае мастацтва» В. Анціпаў і В. Бялькоў.

Гаворачы пра мінулае парку, аўтары паведамляюць: «На месцы парку калісьці ўзвышаўся «прыгожы, велічны замак з дванаццацю шпілямі», пабудаваны ў XII стагоддзі, а пры замку быў «адгароджаны сад з некалькімі дрэвамі сліў, груш, яблыні». Для большай пераканаўчасці спасылочна яны і на друкаваныя крыніцы больш чым стагодкавай даўнасці.

Між іншым, месца, дзе да канца XVII стагоддзя знаходзіўся Кобрын-

ПРЫКРАЯ НЕАХАЙНАСЦЬ

скі замак, вядома дакладна. Замак стаў па меншай меры за паўтара кіламетра ад парку. Што называецца — чулі звод ды не ведаюць, дэа ён. І наогул сувязь замка з тым, што пазней стала паркам, вельмі адносна. У другой палове васьмнацатага стагоддзя ўпраўленне маёнткам «Кобрынскі Ключ» было перанесена з зусім старога к таму часу замка ў новую сядзібу «Губерня». Вось там, каля «Губерні», за паўтара кіламетра ад горада, і з'явіўся парк.

У зводнай табліцы аб парках БССР плошча нашага парку чамусьці ўказана 5 гектараў, а не 43. Калі па іншых парках указваецца, якая колькасць дрэў розных парод у іх расце, дык па Кобрынскім парку такія звесткі не даюцца, хоць наш парк не менш багаты. Кніжка аўтарытэтная і свярдае, што парк размешчаны на паўднёва-ўсходняй ускраіне Кобрына, калі ён — на паўднёвай. Другі вадаём знаходзіцца не на паўднёва-ўсходняй, а на паўднёва-заходняй ускраіне парку. Ніколі планіроўка нашага парку не была рэгулярная і не складалася

з узаемна-перпендыкулярных алей і г. д.

Мы не ўпэўнены, што гэтыя, мякка кажучы, «недакладнасці» дапушчаны толькі ў адносінах да Кобрынскага парку. Міжволі насцярохваешся, што такія ж «вольнасці» дапушчаны і па іншых парках.

Проста дзіўна, што аўтарам не прыйшла ў галаву самая простая думка — звярнуцца за сапраўды свежымі і верагоднымі дадзенымі не да сумніцельных друкаваных матэрыялаў, а ў Міністэрства культуры БССР, якое мае самыя вычарпальныя матэрыялы аб парках рэспублікі. Тады і не прымяшалася б «лыжка дзёгцю», якая сапсавала бочку мёду.

А. МАРТЫНАУ,
дырэктар Кобрынскага музея імя
А. В. Суворова.
Н. ВЫМАРКАУ,
дырэктар Кобрынскага парку імя
А. В. Суворова.

ДЗЕЦІ ВАЙНЫ

Літаграфіюры Ю. ПУЧЫНСКАГА.

Блакца.

Партызанскі сын.

Сядзюцкая каля.

3 ПОШТЫ «ЛІМА» 3 ПОШТЫ «ЛІМА» 3 ПОШТЫ «ЛІМА» 3 ПОШТЫ «ЛІМА»

ПАТРЭБНЫ КНІГІ, А НЕ ТОЛЬКІ АРТЫКУЛЫ

Гісторыя беларускага народа, яго рэвалюцыйная барацьба за Саветскую ўладу і ўдзел у сацыялістычным будаўніцтве, здабыткі нацыянальнай культуры выклікаюць цікавасць не толькі ў працоўных Беларусі.

Не глядзячы на тое, што ў асветленні і распрацоўцы гісторыі беларускай літаратуры зроблена нямала, усё ж даводзіцца шкадаваць, што ёсць у ёй яшчэ пэўныя праблемы. На такую думку наводзіць мяне і невялікі артыкул І. Катлярова «Сябра Паўлюка Труса» («Літаратура і мастацтва» 3 сакавіка 1969 г.), які дапаўняе біяграфію пэрата новымі, невядомы-

мі дагэтуль шырокаму колу аматараў літаратуры, штрыхамі.

Прачытаўшы артыкул, прыходзіцца, на жаль, рабіць вывад, што ў Беларусі мала выдаецца ўспамінаў сучаснікаў аб выдатных сынах нашага народа.

Праўда, паасобныя артыкулы аб дзеячах беларускай літаратуры час ад часу з'яўляюцца ў часопісах «Полымя», «Маладосць», газеце «Літаратура і мастацтва». Але змешчаныя ў перыядычным друку часцей за ўсё з нагоды круглых дат, яны не могуць задаволіць цалкам запатрабаванні грамадзкасці.

Мне здаецца, што многія з вялікай ціка-

васцю прачыталі б кніжку ўспамінаў пра Андрэя Александровіча ці Пятра Глебку. Але, зноў жа нагадаем артыкул І. Катлярова, у якім ён прыводзіць словы Івана Ігнатавіча Гарбачэнкі аб тым, што ён «можа гадзінамі расказваць і пра «Беларускую хатку», і пра Якуба Коласа, і Андрэя Александровіча, і Міхася Чарота, і Цішку Гартнага», і, безумоўна, пра свайго сябра Паўлюка Труса, з якім правёў студэнцкія гады ў Мінскім педагогічным тэхнікуме. Дык чаму ж усё гэта не запісаць і не выдаць асобнай кніжкай?

Канечне, усё гэта не пад слух нейкім асобным людзям. Тут, відаць, трэба моцная зацікаўленасць пэрых арганізацый — Саюза пісьменнікаў, міністэрстваў культуры і асветы, выдавецтваў рэспублікі і інш.

А. СТАДУБ.

г. Яраслаўль.

КРЫЎДА СТАРОГА КРАЎЧЭНІ

Пачатак майго расказу будзе вельмі нагадваць дэтэктыўную гісторыю...

Прышлі аднойчы бабруйскія пенсіянеры ў свой любімы сквер каля гарадскога Дома культуры і разгублена азірнуліся: ці туды яны трапілі? Яшчэ ўчора стаялі тут лаўкі, на якіх яны адпачывалі, сталы, на якіх гулялі ў шашкі, шахматы, і раптам... усё нібы карова языком алізала. Хаця не, гэта не дакладна. Замест староў і лавак была разварочаная зямля, скверык быў захлаплены смеццем і друзам. «Як-жа так... Ды што ж гэта такое?» — у непаразуменні разводзілі яны рукамі, а некаторыя ад крыўды і слова вымавіць не маглі.

А гэта ім, аказваецца, паднёс таі дарунак гарадскі Дом культуры. Спачатку ў будынку быў клуб работнікаў мясцовай прамысловасці, і гэта яго клопатамі было абсталявана месца для пенсіянераў. А як перадалі будынак Дому культуры, дык новы гаспадар адразу і пакрыўдзіў пенсіянераў: іх любімае месца, дзе старыя людзі не толькі адпачывалі, але і абмяркоўвалі палітычныя падзеі, успаміналі справы даўно мінулых дзён, чыталі газеты і часопісы, па сутнасці, знікла.

Каб гэта быў толькі прыватны факт, то пра яго не варта было б і пі-

саць. Гарадскі аддзел культуры як-небудзь у ім ужо разабраўся б. Аднак у Бабруйску ўвогуле мала клопаціцца аб летнім адпачынку гараджан, у прыватнасці, пенсіянераў.

Дырэктар гарадскога Дома культуры М. Сечкін разважае так: кожны ветэран, хоць ён і пайшоў на пенсію, застаецца ганаровым членам калектыву свайго прадпрыемства. Вось, маўляў, няхай прадпрыемствы і іх клубы пра такую катэгорыю людзей і клопаціцца. Ну, а што рабіць пенсіянерам, якія жывуць у цэнтры, а іх былыя прадпрыемствы знаходзяцца на ўскраінах, за некалькі кіламетраў ад жылля? Пра гэта з вялікай крыўдай у голасе гаварыў мне сямідзесяцігадовы пенсіянер П. Краўчэня, былы рабочы фанера-дрэвапрацоўчага камбіната.

Ды нават і не ў гэтым справа. Ні ў адной клубнай установе, а іх у горадзе не так ужо і мала, напрыклад, на тым жа фандоку, на фабрыках імя Дзяржынскага, імя Халтурына, на камбінатах па пераапрацоўцы другой сыравіны, на заводзе гумана-тэхнічных вырабаў, у трэсце сталовых і рэстаранаў, у клубах чыгуначнікаў і будаўнікоў, — нідзе нічога для арганізацыі адпачынку ветэранаў працы не робіцца. Калі ж які клуб і ўспамі-

БЕЛАРУСКИ тэатр здавен сябруе з Аляксандрам Карнейчуком — амаль усе п'есы гэтага драматурга ставіліся на нашай сцэне. Сярод многіх якасцей яго твораў ёсць і тое, што называюць аддзяленнем тэатра. Дарэмна Б. Бур'ян і Я. Рамановіч у артыкуле «З трывогай за жанр» («Літаратура і мастацтва» ад 15 мая г. г.), спаслаўшыся на выказванне У. Няміровіча-Данчаніна пра гэтую рысу драматычнага таленту, не сказалі, што заснавальнік МХАТа меў на ўвазе якраз А. Карнейчука і цытата ўзята з артыкула, прысвечанага яго творчасці. Знаўца жыцця, ён і дасведчаны знаўца сцэны!

Лепшыя выканаўцы роляў і пайгольш удалыя пастаноўчыя эпізоды ў спектаклі купалаўцаў «Памяць сэрца» яшчэ раз пацвердзілі гэта — іграць А. Карнейчука цікава і карысна тэатру. Цікава, аб аўтар дае багатую спадчыну для роздуму і хвалявання актёра-мастака, а карысна тым, што ў арганічнай жыццёвай праўдзе, паводзін герояў раскрываюцца радасці і трывогі сучаснай рэчаіснасці. Я не тэатральны рэцэнзент, і скажу па-пісьменніцку: мяне ўзрушыў пастаўлены маладым рэжысёрам Барысам Луцэнкам спектакль «Памяць сэрца». Тэатр разумна зрабіў, калі з даверам паставіў да п'есы і па-свойму, па-купалаўску даў рэалістычнае ўвасабленне тэм і вобразаў А. Карнейчука, не пазбягаючы такой натуральнай у яго і абгрунтаванай манеры пісьма, дзе амаль што меладрама пераходзіць у востра сатырычную сцэну, а драматызм пачуццяў змяняецца гумарам па-народнаму малюўчых эпізодаў. Рэжысёр намагаўся даць гэтакім арганічнае адзіства, і часцей за ўсё ён дасягае мэты. Спектакль глядзіцца як дэласны расказ аб жыцці, як мастацкі роздум аб перажытым людзьмі ў вайну і ў мірныя дні.

...Дачка партызанкі Галіны Раманаўны Кацярыны вывезена ў нявольню, у Нямеччыну. Там яна працуе на заводзе і разам з Італьянцам Антоніо Тэрачыні ўдзельнічае ў руху Супраціўлення. У агульнай барацьбе нараджаецца дружба і блізкае знаёмства. У іх ёсць сын Антон, які нядаўна закончыў інстытут, стаў інжынерам і збіраецца разам са сваімі маладымі сябрамі ехаць у Індыю на металургічны завод.

Антоніо Тэрачыні доўга шукае Кацярыну праз савецкае пасольства. І, нарэшце, знаходзіць яе ў Кіеве. Толькі на адны суткі прылятае ён з Масквы ў Кіеў, каб сустрэцца са сваёй баявой сяброўкай, разам з якой пакутваў у няволі.

Здаецца, нічога асаблівага, звычайнай жыццёвай сітуацыя. Аднак у мастацтве яна гучыць як роздум аб складаным жыцці, у якое, нібы рэха, урываецца памяць сэрца. Старыя ветэраны выходзяць на пенсію, іх месца займаюць маладыя, жыццядарасныя людзі, а вайна часам усё яшчэ «ўносіць карэктывы» ў іх лёс, у іх паводзіны і перакананні.

Вось трое прадстаўнікоў старэйшага пакалення: былая партызанка злучэння Каўпака Галіна Раманаўна (артыстка С. Станюта), былы актёр Кірыл Сяргеевіч (Б. Уладзімірскі), капітан дальняга плавання (П. Пекур). Усе яны адзіночкі, як кажуць, бабылі, жыццёвы шлях іх канчаецца, але яны застаюцца легуценнымі романтикамі, быццам ім на дваццаць гадоў. Яны ма-

раць аб сумесным падарожжы, мараць нават яшчэ і аб сумесным жыцці. Іх любіць і ім спачуваецца. Харошыя, сапраўдныя гэта людзі! Асабліва запамінаецца вобраз Кірылы Сяргеевіча ў выкананні Б. Уладзімірскага. Просты, натуральны. Здаецца, ад п'есы актёр узяў усё, што толькі можна было ўзяць, і натуральна ўвайшоў у ролю, без фальшу, без наігрывасці. Гэта чужы і добры чалавек, вясёлы і знаходлівы, але яго няперашняе бестурботнае жыццё засмучае хвароба сябра, з

Містэр Рыгор **НЯХАЙ**

РОЗДУМ А БІНІВА ЖЫЦЦІ

**«ПАМЯТЬ СЕРЦА» А. КАРНЕЙЧУКА
У АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ
ІМЯ Я. КУПАЛЫ**

якім ён у маладосці іграў Пата і Паташопа. І тут дзейнічае памяць сэрца. Як далёкі ўспамін, нібы пені, — тым самым Пата і Паташон. Яму сардэчна спачувае гаспадыня дома, суседка Галіна Раманаўна, якая стала ўжо бабуляй і пражыла надгэнае жыццё. Яна вяжа світар, каб паслаць яго сябру суседа, які жыве на Поўначы. Маленькая дэталі, але як яна раскрывае характар, з такой деплынёй сыграны таленавітай С. Станютай. Актрыса знайшла тую меру ігры, якая злівае сцэнічны вобраз з жыццёвай праўдай. Проста і дэбраты да людзей спалучаюцца ў гэтым характары.

Капітан дальняга плавання ў выкананні П. Пекура атрымаў менш выразны. Не відаць, што гэта «стары марскі воўк», які праішоў усё мора і акіяны. Ёсць у яго парывы паказаць сябе такім, але яны нязменна гаснуць. Чым гэта тлумачыцца, цяжка сказаць. Аднак часом ён у гэтым персанажы не хапае. Ён у П. Пекура не такі яркі, як іншыя вобразы прадстаўнікоў старэйшага пакалення.

Захапляе залу Антоніо Тэрачыні ў выкананні Г. Гарбука. Гэтай роля, бадай, самая цяжкая ў спектаклі. Складаная яна для актёра ў адносінах псіхалагічнага напружвання, а яшчэ і моўнымі асаблівасцямі. Іншаземец, які толькі ад Кацярыны Міхайлаўны і магчыма, яшчэ па слоўніках вучыўся нашай мове, і на сцэне павінен захаваць каларыт той мясцовай мовы, якой падзелены аўтарам гэты персанаж. Артыст Г. Гарбук паспяхова справіўся з няпростай задачай. У ім адчуваецца сапраўдны іншаземец. Ён упэўнена, у

рэчышчы аўтарскай характарыстыкі выдас сваю ролю ад пачатку да канца. Запамінаецца яго сцэна на кватэры Кацярыны Міхайлаўны. У палітычных поглядах ён сацыяліст, які хліцца ў левы бок. Галасуе, аднак, за камуністаў. Вось усё яго ідэйная сутнасць. А якія віды па ўраджай і ці ідуць у Італію дажджы, аб чым па-паўночнаму пытае Галіна Раманаўна, дык ён проста не ведае, што і сказаць. Ураджай яго не датычыцца, а дажджы ў Італіі мала. А чаму ён змагаўся супраць нямецкіх фаністаў, чаму яго вывезлі ў нявольню ў Нямеччыну і чаму там ён ахвяраваў сабой дзеля перамогі, — гэта ён ведае добра.

Рэжысёр вельмі ярка будзе сцэну сустрэчы Тэрачыні са сваёй сяброўкай па няволі і барацьбе. Нездзе далёка са змроку, як рэха вайны, як памяць сэрца, даносіцца баявая песня італьянскіх партызан, песня Супраціўлення. Гэта ўжо кранае гледача, прымушае верыць у тое, што было і што адбываецца на сцэне. Мелодыя зліваецца з украінскай мелодыяй «Станам, станам...» Яны, здзіўшыся, нібы рэкі, ператвараюцца ў своеасаблівы гімн барацьбы людзей розных народаў супраць агульнага ворага. На гэтым фоне вырастае, адцяпляецца вобраз галоўнай героіні Кацярыны Міхайлаўны. Перакрыжваліся дзве мелодыі, як перакрываўся лёс Італьянца Тэрачыні і Украінкі Кацярыны Міхайлаўны. На гэтую ролю, здаецца, нікога іншага не падбярэш, як толькі М. Захарэвіч! Як быццам А. Карнейчук для гэтай актрысы і напісаў тэкст. Знешне сваё хваляванне ад сустрэчы з Тэрачыні яна нічым асаблівым не выказвае, затое ўнутранае хваляванне глядач адчувае на кожным кроку. Гэта ўжо майстэрства не проста артыста, а мастака. Адначасова ў жыцці Кацярыны адбываюцца дзве вельмі важныя падзеі — яна на два гады расцяецца з сынам Антанам і сустрэкаецца з «блізкім-далёкім» чалавекам. Зразумелы яе душэўны стан. Жыць чалавек спакойна, працаваў і раптам дзве падзеі — нібы віхура... Амаль няўлоўныя змены ў душы жанчыны М. Захарэвіч перадае па-акцёрску далікатна і глыбока.

Добрым хлопцам выглядае Антон — сын Кацярыны Міхайлаўны і Тэрачыні (А. Дзянісаў). І трэба ж было яму напярэдадні ад'езду ў Індыю пасварыцца з каханай дзяўчынай Райяй (Т. Кротава)! Ну, вядома, та я не хоча, каб каханы на два гады накідаў яе, тым больш, што бацькі гэтым каханнем не задаволены і з мяшчанскай бязлітаснасцю ўвесь час напранаюць дачку... Канечне, і сцэнічная сітуацыя тут даволі знаёмая, і ў ігра маладых артыстаў, на жаль, не ўзабагачае непазрэдна знойдзенымі рысамі непаўторнасці таго ж Антона і Раю. Ролі іграюцца добрасумленна, а больш нічога сказаць і не можаш. Ёсць у іх нешта «блакітнае», хоць часам А. Дзянісаў і Т. Кротава ў адпаведнасці з аўтарскай задумай паказваюць герояў у свёрках і спірках, шумяць, «дэманструюць» тэмперамент.

Вядома, што здавацца маладым і дасціпным на сцэне не так ужо і цяжка, калі актёр можа іграць «самога сябе» ў «справананых абставінах». Гэта і робіць М. Казінін, А. Памазан, З. Зубкова і В. Анісенка, апраўдушыўшы ў гэтай ролі Міколы, Юры, Арысі і Івана. Застаюцца самімі сабою — дый годзе! Відаць, і рэжысёр не зава-

стрыў увагу выканаўцаў на тым, што А. Карнейчук праз гэтыя вобразы, насуперак модным сцвярджаючам, нібыта моладзь у нас «сапсаваная», паказвае яе такой, якой яна ёсць на самай справе, — парывістай, вясёлай, вернай свайму грамадзянскаму абавязку. Яна пераняла лепшыя рысы сваіх бацькоў.

Сярод маладых артыстаў, на маю думку, цікава працуе Р. Дамброўская, якая выконвае ролю Наталы і вылучаецца жывасцю і натуральнасцю ігры. Астатнія аднагодкі Наталы на сцэне зліваюцца ў адну масу і іх цяжка адрозніць адзін ад аднаго. Таму, мабыць, у сцэне развітанай вечарыні ў рэстаране ярчэй за ўсё выглядае безыменны п'янычкі мужчына, які ўсё прымае за «дэлегацыю» і хваліцца, што працуе ў нейкім міністэрстве. Яго кардэбалеты і п'янае заіканне выклікаюць смех і нейкае дзіўнаватае спачуванне. Адзін толькі штрык, калі ён падараваў Наталы кветкі, а потым, даведаўшыся, што гэта «не дэлегаты», адабраў іх, робіць яго вобраз не карыкатурным, а жывым. Ролі гэтую выконвае не без поспеху артыст А. Луцэвіч. У яго ігры ўлоўліваецца нешта тошка ўзятае ад незабыўнага Глеба Паўлавіча Глебава. І гэта добра, прыемна, бачыць танос на сцэне купалаўцаў. Магчыма, я памыляюся ў сваіх меркаваннях, але мне здаецца, што гэта так быць і ў другараднай ролі найстэрскі дакладны — гэта добра!

Дзея спектакля адбываецца ў Кіеве, у адной кватэры, пачынаецца і заканчваецца на працягу адных сутак. Гэта, канечне, класічны прыём драматурга. Але тут напрошваецца пытанне — ці ўдалося тэатру перадаць украінскі, а сназаў бы, кіеўскі каларыт? Так, калі б нават недзе на небасхіле не віхалі залатыя мамаўкі Сафіі, усё роўна, глядзячы спектакль, адчуваеш сябе ў Кіеве, недзе паміж плончай імя Багдана Хмяльніцкага і Уладзімірскай Горкай. Тут удала свалучылася музыка Марата Канана з мастацкім афармленнем мастака Барыса Герлавана. Гудкі нараходаў на Дняпры — гэта ўжо Кіеў. Прышэбная лірычная песня, што даносіцца кароткай летняй ноччу адекул з Уладзімірскай, дзе так любіць гуляць кіеўская моладзь, — гэта таксама Кіеў. Адным словам, і музыкой, і мастацкім афармленнем кіеўскі каларыт перададзены ў лірычных тонах і з добрым густам. Калі я глядзеў, правільнай, слухаў тую сцэну, дзе Антон і Антоніо не могуць заснуць да раніцы і збіраюцца іспі спяваць серенаду каханай Антона, мне здалася, што я сапраўды ў Кіеве, што я «гутару» з Аляксандрам Карнейчуком.

Спектакль набывае мастацкую завершанасць. Мы знаёмімся з героямі, якім ёсць аб чым задумацца самім, праверыць сваё жыццё «памяцю сэрца» і патрабавальна аданіць зробленае. Паддзеньна са сцэны як у пэўным сансе тыповы характары, яны маюць права на увагу гледача, здольнага «падхаліць эстафету» роздуму і даць ацэнку сваім поглядам і ўчынкам. Некаторыя «блакітныя» мясціны, як я казаў, мабыць, яшчэ знойдуць больш малюўчыю і грунтоўную афарбоўку, тады спектакль пазбавіцца налёту павярхоўнасці і банальнасці, які ляжыць на асобных эпізодах і ролях. Прынамсі, я адчуў, што «Памяць сэрца» будзе і павінна развівацца ў такім напрамку. А лепшае застанецца і замацуецца.

З ПОШТЫ «ЛІМА»

нае пра пенсіянераў, дык толькі для таго, каб «выкарыстаць» для сустрэчы з моладзьцю, каб наслухаць іх расказы пра былое.

Выключэнне — адзін, бадай, гарадскі Дом настаўніка. Тут ветэраны педагогічнай працы ў пашане. З настаўнікаў-пенсіянераў тут створаны вялікі хор, які з поспехам выступае на ўсіх аглядах. У штомесячных планах работы Дома шмат месца адводзіцца масавым мерапрыемствам — тэматычным вечарам, дыскусіям, сустрэчам, рабоце шматлікіх прыкладных гуртоў і г. д. Але Дом настаўніка, паўтараю, выключэнне.

Да вайны ў Бабруйску было менш клубу. Але тады быў спецыяльны клуб для пенсіянераў-інвалідаў. Цяпер яго няма, у тым памяшканні размяшчаецца клуб работнікаў гандлю. Не маюць свайго сталага памяшкання гарадскі савет ветэранаў рэвалюцыйнай і працоўнай славы, гарадскі савет ветэранаў вайны, савет садзевання гарсабесу — грамадскія арганізацыі, якія аб'ядноўваюць пенсіянераў горада і кілапацыяца аб іх. Яны туляцца ў падсуседзях, а калі трэба правесці для ветэранаў якое мерапрыемства, літаральна выклічваюць памішканне ў тым ці іншым клубе. Не дзіўна, што ахвотніцаў праводзіць такія мерапрыемствы становіцца ўсё меней.

М. БЯРЭЗІНСКІ,

ПОМНИК ТРЭБА АДНАВІЦЬ

Зусім нядаўна праязджаў я праз гарадскі пасёлак Свіслач. Шафёр панутнага самазвала, спрытны, кірпаты хлопец, спыніўся нечакана ля сквера, выйшаў з кабіны, патычкаў ботам у колы і спытаў мяне, матуш-

шы галявой у бок васьмі гэтага (першы здымак) манумента:

— Бачыце?..

— Бачу!..

— Помнік Ядуарду Малафееву, та?..—зарагатаў ён.

А маю ўпагу прыцягнуў пастамент. Быў ён надта ж непадобны на сучасны — добрата каменю, пасвельы, аброслы мохам...

— А што было на месцы гэтага «спарцімна?» — спытаў я.

— Хто яго ведае!.. — Шафёр яшчэ раз тыкнуў ботам у колы і палез у кабіну. — Паехалі!..

Я ўсё ж дазнаўся, што за помнік стаў на гэтым пастаменце раней...

У 1928 годзе на грошы, сабраныя сярод жыхароў Свіслачы і навакольных вёскаў па праекце настаўніка малыванія і чарчэня Свіслацкай семінарыі Ігнація Бяляка быў пабудаваны помнік напалечніку і сябру Кастуся Каліноўскага, генералу ввўстанцкай арміі, герою аб'е-

роны Севастопалю Рамуальду Траўгуту, які быў закатаваны пасля падаўлення паўстання ў Варшаўскай цытадэлі.

У 1940 годзе ад помніка заставіўся толькі пастамент. Бронзавая дошка з партрэтам Траўгута, бронзавы арод, які раскінуў крывы на шары, што вячаў пастамент, і лічы з датымі жыцця Траўгута добра валаўліся на зямлі, а потым і яны некуды зніклі.

У час Вялікай Айчыннай вайны адна з дывізіяў польскага войска, створаннага па савецкай зямлі пры дапамозе савецкага народа, насліла імя Рамуальда Траўгута. Для салдат гэтай дывізіі імя Траўгута было сімвалам брацтва савецкага і польскага народаў, сімвалам барацьбы супраць агульнага ворага за вызваленне савецкага і польскага народаў.

А ў 1948 годзе на пастамент-сірату паставілі гэтага хлопца з мячом. Так і стаіць ён на супраць гарадской балкіцы, у паміжманні якой некалі была гімназія, дзе вучыўся Рамуальд Траўгут, салдым нашым зямляк.

Такім быў помнік Рамуальду Траўгуту.

Ці не час аднавіць помнік чалавеку, які аддаў жыццё за свабоду і шчасце простага людзі?

Д. МАСЛАУ,
мастак.

У ПЕРШЫНЮ Р. Янкоўскі выступіў у ролі Арбеніна чатыры гады назад. Тады Арбенін амаль на ўсім працягу першага акта быў спакойны і паблажліва ўпэўнены. Зараз ужо з першай хвіліны — безрадасная трывога «бродзіць» унутры яго, гоніць яго няведма куды і навошта. Ён і «сёння» шчаслівы. Гордая пшчота праступае праз усю яго іронію, калі ён гаворыць Казарыну, што «заняты любоўю». Калі ён вучыць Звездзіча прыёмам любоўнай інтрыжкі і выслухоўвае яго прызнанні, Арбенін па прывычцы цынічны. На самай справе ён шкадуе князя: маўляў, адкуль табе ведаць, хлопчык, што гэта такое — жанчына, шчасце, каханне...

Калі з'яўляецца Ніна, ён спрабуе вытрымаць да канца «мужчынскі» паблажлівы тон, але, забывшыся, механічна паглядвае ручкі крэсла, як калі б глядзіў яе руку. Крыніца трывогі цяперашняга Арбеніна ў тым, што ён шчаслівы. Як бы ранейшы Арбенін ні пагарджаў светам, па-за гэтым асяродкам ён — рыба на сушы. Яму патрэбна публіка, каб паказаць ёй востры свайго розуму, свайго мовы і каб пагарджаць гэтымі людзьмі. Зараз яму ўсё роўна — слухаюць яго ці не.

Учынік Арбеніна ўсё больш пацвярджаюць, што ён неспакойны. Калісьці ён ратаваў Звездзіча проста так, ад добрага настрою, з Невядомым абходзіўся, як з назойлівым, вульгарным бланкам. Не ўстрыжываўся ён нават тады, калі ўбачыў бранзалет у руках князя і пачуў яго расказ. Ён прыдзірліва, як апазіцыя ў ламбардзе, уважваў акалічнасці і рабўі заключэнне, што Ніны тут быць не магло, — значыць, няма прычын хвалявацца. Зараз ён ратуе Звездзіча, нібы хоча ўлепшыць лёс. У яго размове з Невядомым цяпер няма і следу былой спакойнай фанабэрыі, ён глядзіць на бранзалет, як на гадзюку. А потым гоніць ад сябе сваю першую думку з сорамам і страхам.

Спраўдны сэнс неспакою Арбеніна раскрываецца, калі ён чакае Ніну. Раней Р. Янкоўскага ў гэтых эпізодах забавляла і кранала, што яго Арбеніну даводзіцца чакаць жонку, што ён мусіць быць цярдзівым і лагодным. Сённяшні — сядзіць у крэсле, прыжмурыўшы вочы. Ён не толькі пакутліва кахае Ніну, але і верыць ёй. Гэта вера і ёсць прычына яго неспакою, разладу ў яго душы. Чым больш ён шчаслівы і чым больш верыць у Ніну, тым больш мучыць яго страшэнная несумяшчальнасць двух галасоў — веры і вопыту, розуму і пацукі.

Ранейшы Арбенін Р. Янкоўскага быў (прынамсі, здаваўся сам сабе) шулерам, які трымаў банк у гульні з жыццём. Ён хацеў пабудаваць і збе-

рачы свой персанальны рай. Арбенін цяперашні — іграк, які амаль супраць волі свайго паставіў усё на адну карту ў ігры, дзе жыццё — банкаўшчык. Застаецца толькі чакаць...

Даведаўшыся, што Ніна была на маскардзе і не бачыла на яе ружэ бранзалета, ранейшы Арбенін адразу вырашыў, што яму здрадзілі. Яму не патрэбны былі доказы і абвясненні. Ён хацеў прымусіць Ніну прызнацца — сагнуць яе, раздушыць, кінуць сабе пад ногі. Ён нават адкрыта фіглярнічаў.

Цяпер герою Р. Янкоўскага не да фіглярства. Ён не сумняваецца, што Ніна яму здрадзіла. Але яму вельмі хочацца, каб яна хоць на словах абвергла, пераканала яго. Урэшце — каб з крыкам гора (абавязкова з крыкам!) прызналася ва ўсім: тады можна будзе сказаць, што гэта быў лёс, ураган, самум, усё прайшло і больш не паўторыцца...

Далей, аж да фінальнай сцэны, ра-

ДВА АРБЕНІНЫ

НАРОДНЫ АРТЫСТ БССР Р. ЯНКОЎСКИ У «МАСКАРАДЗЕ» У РУСКИМ ТЭАТРЫ БССР

нейшы Арбенін усё больш упадабляўся Яга. Ён пераставаў быць эгаістам у звычайным сэнсе гэтага слова: ён не шкадаваў нікога, нават сябе. Ён распраўляўся з Нінай і Звездзічам таму, што так хацеў, і ў той жа час таму, што так паграбаваў закон «за зуб — два зубы». Гэта «пакорлівасць» ката антычалавечым законам давала яму магчымасць адчуваць сябе звышчалавекам.

У цяперашнім Арбеніне з другога акту таксама абуджаецца кат, але яму даводзіцца весці ўнутраную барацьбу з самім сабой. Насуперак яго, Арбеніна, эгаізму, яго філасофіі «мне отмпенне и аз воздам», нешта ўнутры яго, вышэйшае за розум, хоча, каб ён пашкадаваў Ніну і нават Звездзіча.

Ранейшы Арбенін не чапаў Звездзіча толькі таму, што простае забойства для яго было помстай вельмі лёгкай, гуманнай — проста помстай, а не сцвярджаннем перавагі. Ён не быў здзіўлены, ён не быў абураны, не быў нават усхваляваны — ён віртуозна разыгрываў спектакль...

Сёння ў доме Звездзіча Арбенін як бы вымушана распяляць сябе. Калі ён застаецца адзін і лёгка можа прыкончыць князя, не думка аб недастатковасці такой кары і яе прымітывнасці спыняе яго. Нешта настолькі моцнае стрымлівае яго, што ён гатовы абвінаваціць сябе ў слабасці, у бязлітасці — толькі б не зрабіць

НАРОДНЫ АРТЫСТ БССР Р. ЯНКОЎСКИ У «МАСКАРАДЗЕ» У РУСКИМ ТЭАТРЫ БССР

тое, дзея чаго прыйшоў... Гэтыя ваганні і слабасць (у каторы раз!) прымушаюць запытацца: а што, калі ён сапраўды маладушны, калі яго не хапае нават на сярэдняй рукі трагедыю, калі ён проста Грушніцкі ў ролі Пячорына, калі ўсё гэта «маскарда»?!

Сцэна з баранецкай, якая прыйшла да Звездзіча, — адказ на ўсе гэтыя пытанні. Даведаўшыся, хто перад ім, Арбенін сапраўды здзіўлены, няхай на адно імгненне. Потым яго раптам захлынае такая хваля спачування да баранесы, болю, крыўды, горычы за яе, што ён забывае (няхай ненадоўга) аб сабе, сваім болі, крыўдзе і горычы. Здзіўляцца і нават спачуваць мог бы і Грушніцкі. А вось забывацца на сябе — на гэта здольны толькі вялікі, моцны, схільны да актыўнага дзеяння чалавек. Чалавечнасць Арбеніна (ды яшчэ ў такую хвіліну) нечаканая і для нас, і для яго самога.

Ці можна сказаць, што цяпер Р. Янкоўскі ідзе толькі ў глыбіню вобраза, робячыся цалкам творчым саюзнікам М. Лермантава? Шуканні мастака часам выглядаюць празмерна ілюстрацыйнымі да «тэзіса» пра забойцу, які паставіў сябе вышэй закона сумлення. У сцэне смерці Ніны Арбенін цяпер бязлітасны — і толькі. На прэм'еры яго бязлітаснасць была саркастычнай, у ёй нешта трыумфальнае — так ганарліва гучала ў ёй пераможнае самацвярджанне. Зараз Р. Янкоўскі, напэўна, адчувае, што такая

трактоўка ўступіла б у супярэчнасць з тым, іншым вобразам, які ён стварае, і артыст прыглушае ранейшую яркасць і гучнасць фарбаў. У ім то праступае нейкі неспакой, то прарываецца нецярпенне — «хоць бы ўсё гэта хутчэй закончылася», то з'яўляецца стома і атупленае пацукі. Асноўны ж каларыт, агульнае ўражанне істотна не мяняюцца: як і на прэм'еры, ён застаецца чалавекам, цалкам занятым сваім каштоўным «я». Толькі стваральнік вобраза можа вырашыць, які будзе яго далейшы шлях у гэтай ролі. Але думаецца, што новы Арбенін павінен быць «заняты» Нінай больш, чым сабой. Можа ён і зараз павінен чакаць? Чакаць — а ці не абудзіцца ў Ніны перад абліччам смерці раскаянне? Чакаць — насуперак усаму...

Да з'яўлення Невядомага Арбенін быццам знемагае ад жадання таксама пайсці за Нінай. Ён аўтаматычна рухаецца, гаворыць. Але варта ўслухацца ў гэтыя манатонныя інтанацыі, пераадолець дзіўнасць гэтых «несупадзенняў» паміж паўзамі і лагічным сэнсам слоў — і ўражанне мяняецца. Гэты Арбенін ужо не зусім нармальны, але важна не гэта, а чаму ён такі? Таму, што ўсё хістаецца, ён больш ні ў чым не ўпэўнены: ні ў внаватасці Ніны, ні ў тым, што меў нейкае права караць, нават калі яна на самай справе была б внавата. Са з'яўлення Невядомага Р. Янкоўскі іграе тое ж і гэтак, як на прэм'еры, хіба што ўносіць у самы фінал элемент надрыўу. І тое, што было арганічна і пераканаўча рашай, няк не «стыкуецца» з новым малюнкам ролі. Арбенін, якога іграе зараз Янкоўскі, можа звяр'яцель толькі таму, што ўбачыў сябе забойцам. Але разам з сабой ён убачыў забойцамі Невядомага, баранесу, Звездзіча, усё грамадства, усё тое жыццё, якое пераканала яго ў спрадвечнай сапсаванасці людзей, у эгаізме «я». Нам здаецца, што Р. Янкоўскі мог бы паказаць, што яго Арбенін наблізіўся да «бунту», хай сабе і з вялікім спазненнем, але да «бунту» супраць свету, які так выкрывалізаваў яго ж уласнае чалавечасць «я».

І зараз гэты вобраз — выдатная работа акцёра. Але мы, глядачы, патрабавальныя чым больш атрымліваем, тым больш хочам. Чатыры гады назад акцёр падарыў нам Арбеніна, за якога былі ўдзячны яму. Праўда, пры ўсёй яркасці і значнасці канцэпцыі, яна тады была быццам «нацягнутая» на вобраз звонку, як сталыя гарсэт. Цяпер вобраз стаў глыбейшы, больш складаны, чалавечнейшы. Тое, што можна назваць канцэпцыяй, прарастае знутры тэксту і з натуры артыста.

У. РУДАУ,
К. ХАДЗЕЕУ.

УСПЛЁСКИ ШЧЫРЫХ ПАРЫВАННЯЎ

Першае ўражанне ад ігры Алены Рынковіч — яна жыве на сцэне арганічна і натуральна. Ніколі не заўважыш «белых нітак» акцёрскай тэхнікі гэтай выканаўцы «вялікіх» і «маленькіх» роляў.

Яшчэ такі тонкі знаўца душы артыста, выдатны акцёр Дзмітрый Арлоў заўважыў, што ў вобразе Кацюшы Маславай («Уваскрэсенне» Л. Талстога) Рынковіч «лірычная і мяккая». Двума словамі ён вызначыў адну з галоўных рысаў, уласцівых многім вобразам, створаным Аленай Васільеўнай.

У «Традыцыйным зборы» яна іграе Лідзію Бялоу. Немаладая, стомленая жанчына сустракае блізкага яшчэ з маладосці чалавека. З пшчотай углядаецца Ліда ў вочы і мілья рысы Максіма. З ім яна мерылася будаваць сваё шчасце. У інтанацыях артысткі, у яе голасе, ва ўсёй постаці — цэплына пацукі, не растрачанага за гады. Надзвычай светлая гэтая сціпла жанчына. Яна з тых, з кім заўсёды лёгка і цікава, проста і надайна. Няма ў вобразе крыклівай дэкламацыі. Унутрана ўсё апраўдана. Артыстка «піша» яго сонечнай акварэлю.

Вобраз Бяловай можна вырашаць па-рознаму. Артыстка магла зрабіць

лейтматывам ролі «ўвяданне», страту свежасці пацукі і тужліва-сумную пакорлівасць перад наймольным лёсам. А. Рынковіч абрала іншы шлях: яна сыграла вернасць пацукі.

Па выканаўчай манеры вобраз Бяловай блізка артыстычнаму вобразу Кацюшы («У мяцеліцу»). Глыбокі душэўны боль Кацюшыны, расквітанне сэрца, якое нельга супакоіць, і цілі ўнутраны пратэст супраць агіднага ў жыцці...

Пакуты герані перададзены Рынковіч стрымана, без падкрэслена-надакучлівай вонкавай кідкасці. Форма вобраза ў артысткі заўсёды дакладная (рукі, міміка, жэсты). Яна не дамінуе, а гарманічна зліваецца з гераніяй.

Герані Рынковіч разнастайныя і, нават, нечаканыя. Яе Клава з «Лявоніхі на арбіце» і жонка Яраша з «Сэрца на далоні» — зусім не такія, як тыя, аб якіх мы толькі што гаворылі.

Этычнае і жыццёвае крэда Клавы — «папрацюю ўмеру, пагуляю ўдольна». Яе эстэтычны густ выяўляецца ў тым, каб ногі не запэкаць «гноём» і каб рукі былі, як у стыльнай «модніцы», без мазалёў. Артыстка іграе без націску, хаця вобраз набывае пэўнае сатырычнае гучанне. Паступова выяўляе артыстка «зерне» ролі. Перад намі — душэўна спустошаная жанчына, якая ў свайго мяшчынскай абмежаванасці не ўмее адроз-

ніць сапраўдныя каштоўнасці ад уяўных.

А. Рынковіч — артыстка з разнастайнай мастацкай палітрай, у якой і сакавітыя, сонечныя фарбы, і умельства «адкрываць» сумненні, трывогі, незадавальненне герані сваім лёсам. Да іх яна ставіцца, як добры і чулы чалавек, які хоча дапамагчы ім пераадолець ваганні, знайсці сваю дарогу ў жыцці.

А ці можна іграць Кацюшу Маславу «лірычнай і мяккай»? Так, можна. Геранія Талстога знявечана ілжывай маральлю. Але сэрца яе адкрыта для праўды і хараства. Кацюша — Рынковіч не пакараецца лёсу, не мірыцца з брудам агіднага, нясцерапага існавання. Толькі артыстка перадае свой пратэст не актыўна, а стрымана, ціха, з бяскожнай горыччу. Яе Маслава нават у найбольш вострых, драматычных сітуацыях не траціць гонару і прывабнасці рускай жанчыны.

Геранія рамана іранічна, з пагардай ставіцца да «пакалення» Няхлодава. Артысткі часта іграюць гэтую сцэну рэзка, востра, даводзячы Кацюшу да гнеўнага сарказму. Рынковіч і тут не «выпадае» з абранага ёю плана сцэнічнага ўвасаблення вобраза.

Некаторыя крытыкі дакаралі Рынковіч за тое, што яе Вышнеўская з «Даходнага месца» не грацыёзная, выконваецца не ў звыклым стылі. Але гэта не загана, а пошукі «свайго» вобраза. Няроўны шлюб, усведамленне таго, што муж — царскі чыноўнік, прайдзівец, хабарнік — прыводзяць Вышнеўскую да расчаравання ў яе сціпых, але сумленных жыццёвых ідэалах. Яна не бачыць выйсця з цяжкага становішча, у якое трапіла. Ці адчуваецца гэта ў сцэнічным вобразе? Так. Магчыма, што трагічнасць лёсу Ганны Паўлаўны перададзена не прасталінейна, яна нясе гэтую трагедыюнасць у другім плане. Геранія Рынковіч не здольна гарача змагацца за сваю праўду.

Артыстка шукала ў вобразе ўласныя акцэнты. І знайшла іх, аднавед-

на са свайго творчай індывідуальнасцю.

Крытыка мела падставу дакараць рэжысуру спектакля «Апошняя ахвяра» ў пэўнай плакатнасці, аднапланнасці і мастацкай збедненасці камедыйных персанажаў, абмежаванні іх «антуражнай» функцыяй. Гэта сапраўды так. І ўсё ж А. Рынковіч, верная сваім прынцыпам і густу, імкнулася прыўзняцца над кволасцю творчай задачы, якая перад ёй была пастаўлена рэжысурай.

У незайздроснай ролі, якая нададзена цётцы Юліі Тугінай у «Апошняй ахвяры», Рынковіч знаходзіць сваё «зерне» — яна дамагаецца даверлівасці Юліі і Фрола Прыбыткава падкрэсленай мяккасцю інтанацыі. Яна зусім шчыра спрабуе пераканаць іх у высакароднасці намераў інтрыганкі і зводзіць, прагнай прыжывалі. Зразумела, цяжка знайсці прычынова новае вырашэнне «службовага» персанажа ў інтрызе камедыі. Але пакарае здольнасць Рынковіч да пераўвасаблення, самабытнага рэалістычнага «почырку».

А. Рынковіч не пагарджае і «маленькімі» ролямі. Яна — дастойны прадстаўнік ансамбля кулацкага тэатра. У тэатральнай студыі, якую артыстка скончыла, яе вучылі Я. Міровіч, Л. Літвінаў, В. Галіна, Л. Рахленка — выдатныя майстры сцэны. Тут, у студыі, у будучай заслужанай артысткі рэспублікі выхавалі пацукі ансамбля, умельства ўзаемадзеяння з партнёрамі, сціпласць і працавітасць. Яна жыве на сцэне «жыццём чалавечага духу», не супрацьстаўляе сваё разумнае герані «звышзадачы» спектакля. Рэжысёрам лёгка працаваць з Рынковіч, якая пазбаўлена эгацэнтрызму, самаўлюбнасці, умее крытычна ставіцца да таго, што робіць.

Апошняя творчыя ўдачы — Бялова і Глафіра Фірсаўна — гавораць аб шчырых магчымасцях Алены Рынковіч і аб тым, што яна знаходзіцца ў добрай акцёрскай форме.

М. МОДЭЛЬ.

Яе незгасальны праходзіць напал
Душою і сэрцам яшчэ я не
выліняў,
Яшчэ мне ў дарозе не час на
прывал.

**ЮНАЦКАЙ
ДУШЫ ГАЛАСЫ**

Па травах, крыніцах і рэках,
Па красках вясновай красы
Каціла вячэрняе рэха
Юнацкай душы галасы:

— Дубровы і рэкі мне трэба,
І нівы з калоссем тугім;
Высокае, чыстае неба
І яснае сонца на ім;

І светлая ў лесе палянка,
Якая развее нуду;
І тая дзяўчына-бялянка,
З якою ў суніцы прыйду;

І дождж грыбасейны, і вецер,
І вішні даспелае смак;
Прыціхлы, прытомлены вечар
І ранак — бадзёры юнак;

Спацелы на поплаве поўдзень,
Што сена складае ў стагі;
І песень, і радасці поўнай,
І воблачка светлай тугі;

І ясныя думы і мары,
І новы нязведаны шлях;
І самы надзейны таварыш —
Вялікага Леніна сцяг.

**ШАНОЎНА
Я Ў СЭРЦЫ НЯСУ**

Душы і сэрцу зразумелы
Зямлі жывыя галасы...
Я гавару з бярозай белаю,
Са спелай хваляй паласы,
З яе тугімі каласамі

І са званочкамі ільноў,
Я гаварыць магу з лясамі,
З вятрамі, з гулам перуноў,
З травою, з краскамі на лузе,
З крыніцамі і плынным рэк...
Жыву ў надзейным я саюзе
З табою, мой дваццаты век:
З тваёй уцехай і жалюбою,
З турботай, з радасцю тваёй.
Плячо ў плячо ішоў з табою,
Іду пад сонцам і зарой.

Не толькі гэтую даліну,
Яе жыццё, яе красу,
А ўсю безмежную краіну
Шаноўна ў сэрцы я нясу.
Зялёнаю далінай гэтай,
Чаромхай белаю над ракой —
Я знітаваны з белым светам,
З маёй Радзімай дарагой.

СОНЕЧНЫ ДОМ

Мой ліст папяровы яшчэ не
засеяны
Радкамі жывымі, натхненнем
жывым.
Нямы ён і голы, як дом не
заселены,
Ні гукаў, ні песень у доме пустым;
Ні смеху, ні ўцехі, ні спрэчкі
заўзятае,
Ні сваркі вялікай, ні сваркі малой.
Не пахне ні стравой, ні моцнаю
мятаю,
Ні венікам новым, ні кнігай
старой.

А трэба ўсяліць мне пачуцці
юначыя,
Жывыя натуры і сэрцы гарачыя
У кожны пакойчык — утульны
радок,
Каб людзі на ўласныя вочы
пабачылі,
Адчулі высокае лініі ток.
Праходзіць праз кроў маю гэтая
лінія,

І будзе мой ліст папяровы
засеяны
Жывымі радкамі, натхненнем
жывым.
І быццам у доме, так будучы
паселены
Работнікі шчырыя ў вершы маім.

КУЗНЯ

Хто сказаў, што кузня ролю
адыграла,
Што не трэба кузні селавой?..
А яна нам добра коней падвала,
А яна лямех з нарогам знітавала,
Плуг зрадналі ў полі з баразнай.
Кузня наша ў ролі баявой.

Трэба нацягнуць на кола шыну, —
Босым кола ў кузню павялі.
Трэба падлячыць вам трактар
ці машыну, —
У кузні іх падлечаць кавалі.

Вілак папрасіў чыгун у вашай
печи,
Жар у печи просіць качаргі:
— Выручай, каваль...
Ён скажа: — Забяспечым.
Зробім, цётка.

І выходзіць цётка весела за
дзверы.
— Забягу я заўтра раніцою...
Са шчарбінамі лязо старой
сякеры,
Не ўгрызе карчажыны крывой.

За сякеру вы ды ў кузню:
— Калі ласка,
Падлячы, Шчарбатая зусім...
Ён сякеру — ў жар.

Крыху па ёй паляскаў
На кавадле молатам малым.
Адцягнуў лязо, Яно, як брытва
тая:
Рэж паперу, твар свой пагалі.
Залатыя рукі. Праца залатая.
Трэба кузня! Трэба кавалі!

**«ДУХ МАГУТНЫ,
ВЯЛІКІ І ШЫРОКІ»**

Да 160-годдзя з дня
нараджэння
Роберта ШУМАНА

«Духам магутным» Роберта Шумана назваў вялікі Стасяў. Мінаюць гады, і мы пераканваемся, што так яно і ёсць. Цяпер на беларускай канцэртнай эстрадзе і ў студэнцкіх выступленнях усё часцей гучыць музыка выдатнага кампазітара, пашыраецца і паглыбляецца знаёмства з непаўторным вобразным светам яго творчасці. Узшоўшы як зорка на музычным небасхіл пасля таго, як яго пакінулі вялікія Вебер, Бетховен, Шуберт, ён смела развіў лепшыя здабыткі папярэднікаў і даў свету дымента хараства. Яго мова і змест выказванняў гарача ўспрымаюцца моладзю новых пакаленняў. Смела можна сцвярджаць, што ён ісаў і для сучаснікаў, і для будучыні.

Цікава, што крытыка аднадушна адзначала ў шуманаўскіх творах і «нейкую славянскую шырыню, якуюсьці рэзкую смеласць абрысаў, нейкую высакародную захватасць, нейкі глыбокі і магутны смутак, які, бывае, дзівосна нагадвае пануючы тон рускай народнай песні» (Лірош). І гэта таксама пашырае граніцы ўпываў і «поле ўздзеяння» Роберта Шумана на слухачоў. Можна многа гаварыць пра тое, як уважліва і любоўна ставіліся да яго музыкі і асобы выдатныя карыфеі славянскіх краін.

Вярнуся да таго, што ў Беларусі ў апошнія гады шырока прапагандаваў Шуман. Прафесіянальныя артысты і студэнты звычайна да яго на ўнутранай патрэбе, па закліку сэрца.

Інструментальная і вакальная музыка гэтага песняра чалавечасці і драматызму жыцця знаходзіць ціканых інтарэсатараў і ўдзячых слухачоў. Мне давялося перапісвацца з Дзмітрыем Шастаковічам. Расказваючы пра зробленую ім аркестровку Канцэрта для віялічэлі з аркестрам Шумана, ён пазначыў, што часам, чытаючы партытуру Канцэрта, «так і хоча ўзяць аловак і выпраўляць...» Гэта ён зрабіў з незвычайным тактам і мастацкай павягай да арыгінала. І старая музыка, вядомая, здаецца, нам, віялічэлістам, да драбніц, зазяла свежымі фарбамі, адкрываючы нам гамбіні мудрага і заўсёды па-юнацку рамантычнага чалавека, усхваляванага і адкрытага радасцям жыцця і яго драматызму.

За дваццаць пяць гадоў дзейнасці Шуман напісаў 150 твораў для розных інструментаў, ансамбляў, галсу, хору, аркестра... І для выканаўцаў магчымасць разгарнуць старонкі гэтай багатай музычнай літаратуры — ішчэлівы напалэк далучыцца да існай гармоніі і паглыбіцца ў супярэчлівы і пачуццёвы свет яе эмоцый. Нават калі б ён даў аднаго толькі свайго «Манфрэда», Імя Шумана не было б забыта. А «Кяханне паэта!» Гэтая споведзь устыжанага сэрца, якое прагне шыняне, і шчыры падказвае нам, калікі прасветленых пакут і асалоды ісе кяханне, як яго ўзімае чалавечы і гарце яго душу. Наватарскі характар творчых шуканняў, які так адрываецца і дагэтуль, азначаюцца і кампазітарамі, і выканаўцамі.

Значны п'ён давады і педагогічна дзейнасць Шумана, які ў свой час быў дырэктарам кансерваторыі ў Лейпцыгу. Школа няважна музыкантаў карыстаецца яго вопытам і ўрокамі, бо ён адстойваў перадавыя металы выхавання мастака. Ш ж выпадкова, што мастацкая школа Шумана застаецца ў нас славацым кніжка Шумана «Жыццёвыя прывілы і парады маладым музыкантам». Сталася тэарэтычнай думкі капазітара-практыка выклікае ў нас змястоўны пошум і падказвае карысныя настаўніцкія халы ў вучэбным працесе. І яны — гэтыя ўрокі майстра — тым больш пераканаваны, што яго жыццё і творчасць лаюць прыклад гарманічнага судаллаз асобы і мастака, віртуоза і шукальніка.

Не магу не сказаць, што Шуман — адзін з самых любімых дзедаў кампазітараў, а яны — самыя чужыя да праўды і хараства ў музыцы людзі. Твоны «Вясёлы селішнік», «Першая страта», «Смелы конік», «Дзед Мароз» і іншыя абавязкова ўваходзяць у рэпертуар маленькіх артыстаў, якія спрабуюць асэнсаваць адрэчаныя жыццё ў музыцы пралюбастай і зразумелай. Між іншым, свой «Дзіцячы альбом» П. Чайкоўскі стварыў пад уражаннем «Альбома для юнацтва» Шумана.

Жыццё і творчасць гэтага таленту — прыклад самаахварнага служэння высокай мэце. Яго біяграфія з тых, якіх даюць матэрыял для кнігі «Жыццё выдатных людзей». Такімі гаярыцца культура. Такім удзячнаю памяццю дораць нашчадкі, Станіслаў МАДОРСКИ.

Сёлета чытачы і аматары беларускай савецкай паэзіі шырока пазнаёміліся з творчасцю Уладзіміра Адамавіча Жылкі — нядаўна выйшла з друку яго кніжка «Вершы» са змястоўнай прадмовай Уладзіміра Калеснікі і пазытычна падборка ў майскім нумары часопіса «Полымя».

Нарадзіўся Уладзімір Жылка 27 мая 1900 г. у вёсцы Макашы, якая знаходзіцца ў 15 кіламетрах ад станцыі Гарадзея (Нясвіжскі раён, Мінскай вобласці). У 1914 годзе скончыў месцачкавае вучылішча ў Міры і пераехаў у Мінск да бацькоў, якія перабраліся да таго часу ў горад з усёй сям'ёй. З Мінска юнак едзе ў Багародзіцкае сельскагаспадарчае вучылішча Тульскай губерні. Пасля Вялікага Кастрычніка працуе аграномам на Міншчыне. У часы беларускай акупацыі ён цесна звязаны з Міхасём Чаротам — падпольшчыкам-рэвалюцыянерам. У гэты час Уладзімір Жылка цяжка захворвае на сухоты і перабраецца да сваякоў, пад Гарадзею. Рыжскі мір падзяліў Беларусь напалам: хворы паэт застаўся ў Заходняй

ЁН ЛЮБІЎ ЖЫЦЦЁ

Да 70-годдзя з дня нараджэння
Уладзіміра ЖЫЛКІ

частцы нашай краіны. Крыху ачунаўшы, ён паладжае сувязь з прагрэсіўнай беларускай прэсай у Вільні, друкуецца ў альманаху «Беларускія ведамасці» і газеце «Наша думка», якія выдаваў і рэдагаваў гісторык і літаратуразнаўца Максім Гарэцкі. А пасля — праца ў Вільні, пераезд да сваякоў у Каўнас (Літва), пазней у Латвію, дзе вучыўся ў Дзяржаўнай беларускай гімназіі ў Дзвінску (Даўгапілс). Адтуль ён накіроўваецца ў Прагу. Чэхаславацкі ўрад вызначыў некалькі стыпендыяў для заходнебеларускай моладзі, і Уладзімір Жылка скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Карлава ўніверсітэта.

У 1926 годзе Ул. Жылка вяртаецца ў Мінск. Яго прынялі ў Мінскую філію «Маладняка». Трэба сказаць, што з 500 членаў гэтай арганізацыі, якія знаходзіліся ў Мінску, Ленінградзе, Маскве, Смаленску, у беларускіх акруговых гарадах, вышэйшую адукацыю мела нязначная частка людзей. Таму да Ул. Жылкі, як высокаадукаванага чалавека, прыгнупаўся наша літаратурная моладзь і атрымвала ад яго цёплыя і карысныя парады, таварыскую падтрымку. Асабліва гэта праявілася ў другой палове 1927 года, калі паэт працаваў у газеце «Звязда». Амаль праз кожную дзесяць дзён выходзіла старонка «Літаратуракрытыка-мастацтва».

У пачатку лістапада 1927

года я разам з Сяргеем Дарожным і Сцяпанам Ліхадзёўскім прыйшлі ў рэдакцыю газеты «Звязда». Мы прынеслі Ул. Жылку свае вершы. Дзень быў дажджлівы, хмурны, але ў рэдакцыйным пакоі было светла, цёпла і ўтульна.

Паэт сядзеў у накінутым на плечы паліто. Яму нездаровілася. На сталае адляжаў стос карэктурных адбіткаў. Наша гаворка закрунула апошнія літаратурныя навіны. Хутка мы сталі чытаць свае вершы. Ул. Жылка рабіў трапныя і шчырыя заўвагі, і так далікатна і асяцярожна, што нам не давялося чырванець за свае недапрацаваныя радкі. А колькі ў мяне было радасці, калі мой верш пасля перапрацоўкі паэт ухваліў, прапанаваў да друку.

Хвароба давала сябе знаць. Паэт пакінуў працу ў рэдакцыі, лячыўся. Яго ўжо рэдка можна было сустрэць на вуліцы або ў Доме пісьменніка. Памёр ён ад сухотаў і сакавіка 1933 года.

Хворы, зняможаны паэт, знаходзіўся ў пачатку дваццатых гадоў ў глухой вясковай мясцовасці, акупіраванай беларусамі, не мірыўся з пакутлівай рэчаіснасцю і палымымі словам клікаў да барацьбы:

Хлопцы, хлопцы — на змаганне!
Гэй, крыўдзіцель, вораг — прэі!
Нездарма каляў я зраніла,
Нездарма наўостран меч.

Паэт верыў, што нават тады, калі яго не стане, яго праца не прападне дарма:

Мой меч зіхціць
неперажымым, вострым.
Змагаўся сам — дык
сотням перадам.

Вяртанне на радзіму, кіпучае жыццё маладога Мінска, новае літаратурнае асяроддзе будзілі ў душы паэта вясенні настроі і матывы, прымушалі забыцца на цяжкую хваробу:

Іду я па росным зялёным
каберцы,
І песня ад ішчасця
у знімоце нямею,
І сэрца, як сонца, і сонца,
як сэрца,
Сусветнае сэрца гарыць,
палымінец!

Творчасць Ул. Жылкі напоўнена хараством любві да чалавека і прыроды, прасякнута рамантычным узлётам, няспынным пошукам праўды і ішчасця.

Жыццё яго было вельмі кароткім. Творчая спадчына распілена. Нязначная частка яе знойдзена ў бібліятэках і архівах. Вершы Ул. Жылкі друкаваліся ў прагрэсіўным і падпольным друку ў Вільні, у пражскіх беларускіх выданнях. Кніжкі «Уяўленне» (Вільня, 1923), «На ростані» (Вільня, 1924) былі абскрылены жорсткай цензурай.

Зборнік вершаў «З палёў Заходняй Беларусі» (Мінск, 1927) прынёс паэту вялікую радасць. Лірыка Ул. Жылкі атрымала заслужанае і пачэснае месца ў нашай паэзіі.

Будзем спадзявацца, што пасля зборніка «Вершы», які днём выйшаў з друку, чытачы убачаць больш поўнае выданне паэта. Яно неабходна не толькі літаратуразнаўцам і гісторыкам, але і шырокаму колу чытачоў.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Здаецца, яшчэ ўчора на клёнах была лістога звычайнай — зялёнай, з ледзь прыкметнай барвінкай у тонкіх прахылках. А сёння — дзіва! Яна, тая лістога, страціла свой спакойны колер і набыла больш трывожны — амаль што крывава-чырвоны. І прахылкі на кожным лістку гарэлі набрынянымі бурачковымі венамі...

Сяргей Пятровіч расчынуў акно, паглядзеў уніз, і на сэрцы стала самотна: за ноч лістапад укрыў дол залацістым, шореткім дываном.

— І мы старэем, — уздыхнуў Сяргей Пятровіч, здзіўлены такім нечаканым прызнаннем, азірнуўся, нібы спалохаўся, што яго можа хто-небудзь пачуць.

Але ў пакоі ён быў адзін. Па-ранейшаму на стала грувасціліся стосы кніг і падручнікаў. Трэба было яшчэ ўчора ўсё ўпакаваць, адвесці на пошту і адаслаць дадому. Але ён не зрабіў нават і спробы. І ўсё з-за той нечаканай сустрэчы...

II.

Больш-менш уладкаваўшы свае сталічныя справы, Сяргей Пятровіч вырашыў крыху аднавіць ад дзеінных турбот, прайсціся па горадзе, надыхаць свежым паветрам. Паволі крочыў праспектам, як нечакана яго аклікнуў жаночы голас:

— Сяргей! Хвілін пяць іду за табой і думаю: ты гэта ці не ты?

Глянуў на жанчыну і не наверыў сваім вачам. Перад ім стаяла яна, Зося. Здзіўлены гэткай нечаканасцю, не мог звысціся, што сказаць. А яна ніколейкі не збянтэжылася, весела загаварыла:

— Колькі год, Сярожа! Колькі год!..

Ён стрымана адказаў:

— Гадоў дваццаць, мабыць...

Яны стаялі на тратуары, замінаючы іншым.

— Мо аддыземся крыху?.. — сказала Зося.

Цяпер ужо можна было гаварыць без перашкоды, і Зося пачала распытвала яго, то расказвала аб сабе. А ён — больш слухаў яе, чым гаварыў. У ім нібы змагаліся два чалавекі. Адзін — сталы і разважлівы, памятаў тое даўняе, крыўднае, хацеў спаслацца на занятасць, развітацца і пайсці сваёй дарогай, другі — шчыры і доверлівы, як некалі, хацеў распытваць, распытваць... Але калі Зося дастала з сумачкі фотакартку, з якой пааіраў юнак, як дзве кроплі вады надобны на Хаміка, Сяргей Пятровіч сказаў, нават нечакана для сябе:

— Прабач, я павінен ісці!..

Але ні па дарозе ў гасцініцу, ні ў гасцінічным пакоі не мог пазбавіцца тае неадчэпнай узрушанасці. Не падняла яна яго праз увесь доўгі вечар. Хадзіў увад-ушерад, смаліў цыгарэты за цыгарэтай і думаў: «Няўжо гады не сцерлі таго, што было некалі? Няўжо я кажаю яе?..»

III.

Як кінакадры, усплылі тыя далёкія дні, якіх не выкінеш з жыцця, якія не-не і напамінаць аб сабе сваёй бязлітаснай праўдай.

Усю школу прывялі тады да ракі, дзе будавалася калгасная электрастанцыя. Разбілі на групы. У кожнай — адзін хлопца і чатыры дзяўчыны. Ім, дзесяцікласнікам, даверылі самую складаную справу — рабіць абшыўку плаціны. Абавязкі ў групе размеркавала Зося. Яна сказала:

— Мы будзем вазіць дэран, а ты прышывай яго налочкамі да землянога насыпу.

І ён прышываў. А дзяўчаты вазілі. Узвальвалі дзве-тры дзярніны на тачку і напераменкі кацілі тую тачку перад сабой на хістым дашчаным націле туды, дзе, укленьчышы, працаваў Сяргей.

Спачатку ён моўчкі рабіў сваю справу і не думаў, што цяжка тачкі — не дзявочая работа. А калі Зося, зрабіўшы чарговы раёс, на хвіліну спынілася ля Сяргея, стомленая і расчырванелая, яму стала раптам сорамна.

— Слухай! — усхапіўся ён. — Давай памяняем! Ты — забівай, а я — вазіць буду...

І Сяргей, каб неяк аглядзіць сваю віну перад дзяўчатамі, не даваў ім нават узяцца за тачку. А яны ад няма чаго рабіць неўзабаве разбегліся па нівяістым лузе. Хто куды.

— От стракозы! — сказала Зося. — Што дзеці!..

Сяргей бачыў, як загарэліся каштанавым агнём Зосяныя вачыні, і яму захацелася раптам сказаць ёй што-небудзь незвычайнае, чаго не гаварыў яшчэ нікому.

— Зося...

А яна паднялася в зялёнай дзярніны, і нібы ў прадчуванні якой бяды, прашантала:

— Не трэба... Сярожа...

Ды ён ужо не слухаў яе.

— Я табе... во які ахапак язміну нарву!.. Як будзем ісці дадому...

— Язміну? — з палёгкай уздыхнула Зося. — Я люблю... язміну...

Толькі язміну Сяргей так і не нарваў у той дзень.

Заставалася ўласці некалькі дзярнін. Але ўжо не было пад рукою нарыхтаваных. І ён вырашыў нарэзаць іх на бліжэйшым грудку.

Поміць Сяргей, як лапата бразнула аб нешта

цвёрдае. Бразнула невымоўна гудка. І ў гэты момант рвануўся вогненны слуп зямлі, аглушыў, асляяў вочы. І Сяргей патануў у цемры, у невыдомасці.

IV.

...Не, яго ніхто не будзіў. Нейк сама па сабе, паволі пачала вяртацца дрыготкая свядомасць. А разам з ёю — і боль. Боль ва ўсім целе. Нясцерны, востры. Хацеў падняць руку, каб пакратаць забінтаваны твар, але рука не слухалася яго.

Як малатком стукнула ў скронях: тук-тук! тук-тук! «Сэрца, — падумаў Сяргей. — Гэта маё сэрца...» Ляжаў і слухаў стук свайго сэрца, баючыся варухнуцца. Здавалася, прайшла цэлая вечнасць, пакуль сабраўся з сіламі і прашантаў засмяглымі губамі:

— Дзе я?..

Пачуўся далёкі-далёкі, але да драбніц знаёмы голас:

— Сярожанька! Міленькі! Табе пельга размаўляць. Супакойся...

— Зося? — перасільваючы боль, запытаў Сяргей і зноў праваляўся ў чорнае бяздонне.

V.

Назаўтра, здаецца, ці днём пазней, Сяргей зноў пачуў Зосян голас, але не такі ўжо трывожны — веселейшы, з прыкметнымі ноткамі будзё-

роні. Ён, здавалася, рассякаў твар і рабіў яго не то злым, не то смяшлівым.

Сяргей сцяў зубы і ў першы раз падумаў: каб хоць не прыйшла Зося.

Але яна ўзяла і прыйшла. І прыйшла не адна, а з усім былым дзесяцім, з класным кіраўніком, з кветкамі і падарункамі... Уляцела і прыгнула з парога:

— Сярожа! Віншую! З атэстатам сталасці!..

Сказала і асеклася. Доўга глядзела на яго, нібы не верачы таму, што ўбачыла, падшыла бліжэй, утаропілася цёмнымі вачыма ў яго твар і не вытрымала — кінулася спрозь прыцішаны гурт і знікла за дзвярыма.

Сяргей ляжаў, як нежывы. Ён не чуў, што гаварылі сябры, што гаварыў настаўнік, калі той уручаў яму атэстат сталасці, не адчуваў, здаецца, і поціску іх рук.

VIII.

...Яму не шанцавала з самага маленства. Раня памёрла маці, яшчэ перад вайной, пакінуўшы яго, надшыванца, адзін на адзін з бацькам.

А тут — фашыскай навала. Бацька стаў партызанам, а Сяргей перайшоў жыць у суседнюю вёску да бацькавай сястры.

У цёткі пяцёра сваіх ратоў, і пракарміць у дні ліхалецця было не так лёгка. Але неяк злілі, перакідаліся з бульбы на квас, радуючыся, што

Яраслаў ПАРХУТА

ЗОСЯ

Ліркіная апавесць

расці. Яна сядзела ля яго ложка і супакойвала:

— Галоўнае, Сярожа, што вочы засталіся. Хірург гаварыў, асколкаў сорак дасталі. Але ты не адчайвайся... Усё будзе добра...

Хоць ён адчуваў сябе лепш, але па-ранейшаму смялела ўсё цела: і грудзі, і рукі, і ногі. А галава была нібы чужой, нібы на яе ўзвалілі неверагодны цяжар і ён прыціскаў яе да ложка, не даючы магчымасці хоць крыху ўзняць з падушкі. Да таго ж былі забінтаваны вочы.

VI.

Ішоў час. З кожным днём Сяргей адчуваў сябе ўсё лепш і лепш. Раней ад асколкаў тае пракалятае мывы, што столькі год, затаўшыся, пралажыла пад дэранам на прырэчным грудку, паволі заживалі. Можна ўжо было крыху пахадзіць, і Сяргей радаваўся кожнай такой магчымасці, адчуваючы, як вяртаецца да яго былая сіла.

І вось аднойчы прыйшла сястра і павяла Сяргея з палаты. Кудысьці доўга ішлі, кагосьці чакалі. Потым яго пасадзілі ў крэсла і асяржэна знялі павязку.

— Ну, як? — ціха спытаў хеста.

Сяргей маўчаў. З цемрадзі нясмела, нібы здадзена, стала прабаўца ледзь прыкметная шэрань. Яна гэтак жа ледзь прыкметна расла, святлела і, нарэшце, пачалі праўляцца контуры пакойчыка. А калі з невялікага акенца налілося вясёлае і такое жаданае святло, Сяргей ад хвалявання і радасці крыкнуў:

— Доктар! Я бачу вас, доктар!..

Але радасць была заўчаснай.

VII.

Ён гэта зразумеў, калі знялі швы. Зірнуў у люстэрка і спалохаўся не на жарты: увесь твар быў накрамсань чырвонымі пяскамі. Асабліва страшным быў шрам, што спаўзаў па пчаце ад правага брова наўскася да надбародка. Сні, шы-

фашысты толькі час ад часу, ды і то ненадоўга, наведвалі іхнюю вёску — бялілі гэтага глуха-аляснога кутка.

Часам заходзіў бацька, прыносіў яні-небудзь гасцінец — ці то акраец хлеба, ці кавалачак сала, загорнуты ў зрэбную апучку, і супакойваў.

— Усё перамелецца! І на нашай вуліцы будзе свята!..

А перад самым прыходам сваіх яго не стала. Помніць Сяргей: рапцюю пехта ўляцеў у хату і загаласіў:

— За вёскаю... у жыцце... партызан забіты!..

Бегла тады цётка з дзятвой і прыгаворвала:

— Няўжо гэта мой? Няўжо мой?..

А Сяргей, калі ўбачыў яго, распластананага на палывой дарогі, сярод паламаных сцяблін жыта пажоўклай валонкі, анімеў...

IX.

У першую ж пасляваенную восень цётка наведла Сяргея ў райцэнтр і ўладкавала ў дзённы дом. Сяргей не крыўдаваў на яе: дзядзька ж вярнуўся з ваіны інвалідам, і лішні чалавек у сям'і многа значыў у той час. Да таго ж у дзятдоме і зармілі, і апрадалі, і можна было працягнуць перарваную вайной вучо ю.

У тым сярочкім доме Сяргей упершыню і сустрэў Зося.

Зося была здольнай, акуратнай вучаніцай. Але неяк старанілася і чужых, і свайх. Была негаваркай. Толькі пазней яна ўсё часцей і часцей рабілася сама сабой. І ў такіх хвіліны яе вочы, як два спелыя каштаны, гарэлі вясёлым, іскрыстым агнём. І Сяргей міжволі любавалася гэтымі вачыма, даўнымі вачыма. Адна аналітасць іх зрабіла здаецца, сапраўднымі сябрамі.

Гэта было ў дзевятым класе. У выхадны дзень яны дамовіліся схадзіць у кіно. І калі пасля вятчы ўзялі кірунак у бок даўжэзнага барака, што служыў тады гараджанам раённым Домам культуры

ГАРАДОК Устронь. «Гарадок як гарадок: два кіламетры ўдаўжкі, два — у шырыню». Дзесяці на поўдні Беларусі. Мог быць і не на поўдні. Мог быць у любым месцы. Падзеі, якія тут адбываюцца, былі характэрныя для ўсёй краіны, вызначаюць сутнасць пэўнага этапу гісторыі народу.

У гарадок на працу прыязджае Андрэй Шэмет, галоўны герой рамана Міколы Лобана «Гарадок Устронь». Шэмета прызначаюць на пасаду начальніка палітдзелу МТС. З гэтага пачынаецца ўся яго драматычная гісторыя.

Пазнаёміўшыся і пагаварыўшы з сакратаром райкома Марозам, Шэмет ідзе шукаць сядзібу МТС. Яна на былым кулацкім хутары Тамарын. «Адхапілі кавалачак парку і пару будынін. Ай-ай-ай, кара на ствалах пааблузвана, карані пасечаны трактарнымі шыпамі, тарчаць, як куксы. Ці так жа павінна прыцірацца новае да старога? А можа іначай і нельга? Не ўсё ж адно на другое накладваецца».

Складанасць значна павялічваецца, набывае драматычны характар, калі справа тычыцца людзей, асобных чалавечых лёсаў.

Менавіта на гэтым пытанні ў Шэмета амаль адразу па прыездзе адбываецца сутычка з Марозам.

Для Мароза асноўнае, каб усё было гладка. Што мяшае — выкідаць, замяняць іншым. Шэмет справу разумее больш глыбока, бачыць за ёю жывога чалавека. Лічыць, што з людзьмі перш за ўсё трэба настойліва і карпатліва працаваць. Чалавека можна перавыхаваць, можна змяніць. «Не верыць у гэта — значыць, не верыць у нашу вялікую ідэю. Хто ж нам іх (людзей) — С. А.) гатовяць даць? Можна раманы паклапаціліся выхаваць нам будучых калгасні-

Мікола Лобан. «Гарадок Устронь». Раман. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1970.

АКТЫЎНАЯ ПАЗІЦЫЯ СУЧАСНІКА

каў? Трасцу з хваробай! Мы самі павінны іх выхаваць».

Шэмет умее ўбачыць у чалавеку самае істотнае, падтрымаць, даць прастору ў жыцці. У Вадычкы ён адразу ж заўважыў не кулака, як таго атэставаў Мароз, а сумленнага, працавітага і патрабавальнага гаспадара. Тое ж і ў Іонану Ляху. Пазней выступае ў абарону нявінна арыштаванага механіка МТС Жыбуртовіча, дапамагае адвесці бяду. Пратэстуе, абуралася грубым выключэннем Ліды Маркевіч з камсамола.

Ва ўсёй дзейнасці Андрэй Шэмета спачатку на пасадзе начальніка палітдзелу, потым сакратара райкома на першы план заўсёды вылучаюцца рысы сапраўды ленінскага стылю кіраўніцтва: прыняцёвасць, дзелавітасць, чалавечнасць, справядлівасць. Яны не прышлі самі сабою. Яны нараджаны і загартаваны ў поўным грамадзянскай вайны, у практыцы сацыялістычнага будаўніцтва, пад непасрэдным уплывам такіх людзей, як стары камуніст Лаўрыновіч.

Неяк у роздуме, ва ўнутраных спрэчках Шэмет прыходзіць да вываду, што «самае, бадай, галоўнае ў жыцці — зразумець, што справядлівае — не зло». Яна — як лякарства: горкае, пякучае, але неабходнае.

Думкі, разважанні аб справядлівасці, чалавечнасці для героя Лобана не проста практыкаваны розуму. Гэта яго жыццё, дзейнасць, барацьба. Ён глыбока разумее сутнасць і складанасць класавай барацьбы. Неяк пасля сустрэчы з аднаасобнікам, якія неадвядукалі хлебнарыхтоўкі, Ніна, жонка Андрэя, гаворыць: «Мне здаецца, мы губім на першых кроках тое, што потым будзем пакутліва доўга шукаць. Няўжо нам больш не патрэбна... чалавечнасць?»

Пытанне неверагоднае. Але яно мела ў жыцці рэальныя падставы.

І вось адказ: «...Чалавечнасць, яна, вядома, патрэбна. Але ў барацьбе з воўчай ідэалогіяй німожна быць ягнём. Раз мы ліквідуем кулацтва, як клас, значыць, мы не можам адначасова працягнуць да яго жейку евангельскую чалавечнасць...»

Словы істотныя для разумення вобраза, разумення ідэйнага зместу твора. Так, для Шэмета чалавечнасці наогул няма. Яго чалавечнасць прыняцёва партыйная, ленінская. Яна — ідэйнае ядро канфлікту, непрымірнай барацьбы ленінскага стылю кіраўніцтва, адносін да справы і чалавека і стылю псеўдарэвалюцыйнага, прасталінейна-драматычнага, у сваёй практыцы шкоднага справе сацыялізма. Гэтая барацьба рухае твор, выпраменьвае глыбока сучасны гуманістычны яго пафас.

Андрэй Шэмет змагаецца не столькі асабіста з Марозам, Журавінкам, Гаварушкам, Кавылавым, колькі з пэўнай сістэмай поглядаў, адносін да людзей, кіраўніцтва. Цікава, што пісьменнік амаль нідзе не вылучае на першы план асабісты момант ва ўзаемаадносінах персанажаў. Увогуле асабісты ўзаемаадносіны, без чаго неяк цяжка сабе ўявіць раман, у творы ніякай больш-менш істотнай ролі не адыгрываюць. Напрыклад, заляцанні Гаварушкі да Ніны ніяк не ўплываюць на яго ўзаемаадносіны з Шэметам. Гэта хутчэй своеасаблівае лірычнае аздабленне вобразаў.

У аснове канфлікту, у аснове ўсёй сістэмы вобразаў ідэалагічны змест. Пісьменнік падпілювала тут небяспека голай публіцыстычнасці, Люстрацыйнасці, небяспека ператварэння персанажаў у рупары тых ці іншых думак, ідэй. Гэтага не здаралася. Ідэйная барацьба народжана жыццём, канкрэтнай практыкай, непа-

сроднай дзейнасцю людзей. Веданне жыцця, добрае адчуванне чалавечай псіхалогіі, разуменне ўнутранага жыцця людзей дазволілі Лобану гістарычна праўдзіва, па-сучаснаму палка перадаць драматызм сацыяльных і ідэйных канфліктаў, стварыць жыццёва пераканаўчы вобраз станючага героя, дзейнасць, само жыццё якога падпарадкавана высокай мэце і ёю асветлена. Лобану вельмі добра ўдалося перадаць арганічную злітнасць Шэмета з сацыяльным асяроддзем, заглябленасць ягоных ідэйных прынцыпаў у рэальныя ўзаемаадносіны людзей, жыццёвасць гэтых прынцыпаў, прастату, нават звычайнасць і надзённасць. Сапраўды, як гэта проста і ясна: прынцыпы вывараць практыкай, справай; карыснасць жа справы ацэньваць карыснасцю яе для чалавека, якой бы гэтая справа ні здавалася грандыёзнай і велічнай сама па сабе.

Але ў жыцці ёсць іншыя сілы. Для якіх усё звычайнае, нармальнае не ўкладваецца ў рамкі імі адвольна сканструяваных схем, якія складаныя працэсы рэчаіснасці ў што б там ні стала імкнучы падпарадкаваць штучным, суб'ектыўным уяўленням. Іх прынцыпы — гэта прынцыпы мешчаніна, для якога ўсё вымяраецца яго дробнячкімі асабістымі інтарэсамі.

Для Мароза справы набываюць самамэтнае значэнне, а прынцыпы ператвараюцца ў пустую гучную фразу. У старшыні ж калгаса Журавінкі ўсё падпарадкавана фразе. Журавінка мае надэрны, як кажучы, нюх, умее падаглядзіць начальству. Гэта дэмагог у самым вульгарна-просталінейным увасабленні. Для яго галоўнае стварыць бачнасць справы. Нічога, што ў калгасе нізкія ўраджай, не дагле-

ПРА ВЯЛІКАГА ПУБЛІЦЫСТА

«Напісанае Леніным — не архіў, а арсенал. Калі настае час бітвы, мы гартуем старонкі ленінскіх кніг, прынамсі, так, як перад атакай набываем патронамі кулямётныя стужкі». Гэтыя словы англійскага грамадскага дзеяча Айвара Мантэгію, якія цытуе М. Зярніцкі ва ўступным раздзеле, вызначаюць мэту сённяшняга звароту аўтара манаграфіі да публіцыстыкі Леніна.

Тэма «Ленін-публіцыст» у апошнія гады прыцягала нягале даследаванняў. Даволі назваць хоць бы работы Б. Якаўлева, І. Парцякіна, А. Беражнова, Е. Прохарава, Б. Мейлаха, М. Цікоцкага... Характарызуючы свой падыход да гэтай тэмы і выбар гістарычнага перыяду (1918—1920 гг.), М. Зярніцкі падкрэслівае, што «вызначальны асаблівасці ленінскай публіцыстыкі з найбольшай яркасцю і пераканаўчасцю выяўляюцца пры вывучэнні яе па гістарычных перыядах. У гэтым выпадку асабліва вылучаюцца наступныя такія важныя рысы публіцыстыкі, як надзённасць, актуальнасць, своеасаблівы характар таго ці іншага выступлення, абумоўлены данай палітычнай абстаноўкай, вострыя пастаноўкі пытання, умёнае ў прыватным бачыць агульнае, угадаць заканамернасці грамадскага развіцця».

Якія вынікі аўтарскіх назіранняў над ленінскім публіцыстычным майстэрствам перыяду 1918—1920 гг.? Манаграфія мае тры раздзелы. У першым, названым аўтарам «Сіла ленінскага слова», разглядаюцца напісаныя Леніным адозвы, звароты, лістоўкі, пісьмы, артыкулы тлумачальнага характару. Другі раздзел «Ленін-палеміст» змяшчае аналіз ленінскіх памфлетаў, выступленняў супраць меншавікоў, эсэраў, міжнароднага апарунізму. І, нарэшце, у трэцім раздзеле «Ленін-тэарэтык» ідзе разбор артыкулаў і пісьмаў па пытаннях будаўніцтва сацыялізма і камунізму, міжнароднага рэвалюцыйнага руху.

Аўтар аналізуе каля васьмідзсяці ленінскіх работ. Менавіта дакладнасць і правамернасць гэтага адбору ў значнай ступені дапамаглі М. Зярніцкаму ў раскрыцці «сакрэтаў» поспеху ленінскай публіцыстыкі. Аднаваючы вострую на-

дзённасць, яснасць думкі такога артыкула, як «Калі вайна, дык па-ваеннаму», М. Зярніцкі прыводзіць наступную цытату:

«Рабочыя і сяляне здолелі стварыць Чырвоную Армію... здолелі перамагчы эксплуатацыйнага ўладальніка Чырвоння арміі... змагаючыся за сваю зямлю і працы, здолелі заваяваць сабе новае шчасце, аднавіўшы земляробства і прамысловасць». І тут жа робіць дакладнае заключэнне аб тым, што «паўтарэнне адной і той жа канструкцыі... дапамагае чытачу супастаўляць, параўноўваць».

Яшчэ ў 1897 годзе Ленін пісаў у адным са сваіх пісьмаў: «Я нічога так не жадаў бы, ні аб чым так многа не марыў, як аб магчымасці пісаць для рабочых». У манаграфіі паслядоўна раскрытае працэс ажыццяўлення ленінскай мары. Лістоўкі, адозвы, агітацыйна-палітычныя артыкулы, пісьмы да зарубешных рабочых першых паслярэвалюцыйных гадоў адлюстроўваюць у сабе ленінскую прагу сувязі з рабочым класам. Ленін тут просты, зразумелы, даходлівы. М. Зярніцкі справядліва адзначае: «Стыль выступленняў У. І. Леніна адлюстроўвае змены ў мове, якія адбыліся ў выніку Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Першыя гады рэвалюцыі адзначаюцца ўвядзеннем у мову шырокіх народных мас такіх слоў і выразаў, якія раней зусім не былі вядомыя ім і якія з незвычайнай хуткасцю ўспрымаліся мільёнамі людзей. Ленінская мова ўвабрала ў сябе разнастайныя элементы агульнанароднай мовы».

Ленін — кіраўнік Савецкай дзяржа-

вы, чалавек высокай культуры, палітык і літаратар, які ўмеў весці барацьбу і жывым словам і пером. Звяртаючыся да такіх артыкулаў, як «Аб рэвалюцыйнай фразе», «Пра каросту», «Няшчасны мір» і іншых, аўтар манаграфіі прасочвае цяжкую барацьбу Леніна за Брэсцкі мір, супраць «лявацтва». Важна, што ў манаграфіі разглядаюцца ў адзінай сувязі гэтыя два кірункі ленінскай палемікі.

А гэты артыкул Уладзіміра Ільіча «Пра роцкія словы», артыкул, дзе даецца бой «сацыялістычным хлопцам». Разбор гэтага артыкула і рад іншых шматлікіх прыкладаў дазваляюць аўтару манаграфіі зрабіць вывад: «Ідэйная перакананасць Леніна-палеміста, праўдзінасць, апора на факты і дакументы былі яго галоўнымі сродкамі выкрыцця».

Гаворачы пра стылістычнае майстэрства Леніна, М. Зярніцкі адзначае шырокае выкарыстанне паралельных сінтаксічных канструкцый, простае мовы, паўтараў. Аўтар прыводзіць выказванне на гэты конт Марыцы Шыгіня: «Падкрэсліванне ў Ільіча — гэта цэлая музыка».

Раздзел «Ленін-тэарэтык» уяўляецца нам крыху слабейшым за першыя два. Тут аналіз падмяняецца іншы раз перакананым ленінскім работ.

Стварэнне капітальнага даследавання ленінскай публіцыстыкі яшчэ перападзе. Манаграфія М. Зярніцкага — сур'ёзны ўклад у гэту будучую работу. Для сённяшняга ж чытача, асабліва для студэнта, маладога журналіста, прапагандыста яна — каштоўны дапаможнік у вывучэнні вялікай ленінскай спадчыны.

С. БУКЧЫН.

У ВОДСВЕТАХ БАЁЎ ДАЛЁКІХ

Незабытая памяць аб героях — жывых і загінуўшых. Яны запальвае нягаснучы полымі лі свяшчэнных магіль, яна ў кветках і слязах ля надможжаў абеліскаў, ва ўспамінах і справах нашых. Памяць — і ў кнігах, у такіх, напрыклад, як «Навальніца снее ў цішыні» Алеся Шашкова, якая нядаўна выйшла ў свет.

У аснове сюжэта гэтага твора — дзейнасць групы разведчыкаў пад кіраўніцтвам капітана Крамнёва, якую савецкае камандаванне закідае ў лясы Беларусі, у тыл фашысцкіх войск, з адказным заданнем. Разведчыкі павінны перахітчыць ворага, перадаць немцам фальшывыя дакументы аб нібы плянуемым контрастудэнтаў савецкіх войск на Ржэўскім напрамку і тым самым прымусяць гітлераўцаў сцягнуць значныя сілы на гэты ўчастак, скаваць іх дзейні, адцягнуць ад Масквы, а далей — ад Сталінграда. Заданне бліскуча выканана.

У ходзе апавядання аўтар раскрывае чалавечую, маральную прыгажосць нашых салдат, іх кроўную сувязь з мясцовымі жыхарамі-патрыятамі, мужнасць, гераізм, самаадданасць савецкіх людзей — не толькі войнаў, але і дзяцей, мацяроў, старых. З трыюгай сочыць чытач за дзеяннямі герояў, захапляецца імі, аплывае іх гібель і напавіненца гнявам і нявыяснёна да тых, хто прынёс смерць і агонь. Не паспявае мінуць адзін напружаны эпізод, як пачынае разгортвацца другі, нічэ больш востры.

Напружанасць сюжэта родніць апавесць, блізкаю па характары і матэрыяле да дакументальнай, з творамі прыгодніцкага жанру.

А гэта добра, таму што юны чытач атрымае цікавую кнігу са значным выхавальным зарадам. Не так ужо многа падобных кніг на паліцах нашых дзіцячых бібліятэк.

Вялікая колькасць дзеючых асоб у апавесці. Тут савецкія салдаты, афіцеры, партызаны, акупанты і іх крывавае снадруччыва-здряднікі, тут жанчыны, старыя і дзеці. Якравя выпісаны тыя, якіх можна назваць галоўнымі героямі: капітан Крамнёў (у мірным час — пісьменнік), Шапаваў, Герых фой Мюлер — нямецкі маёр з незвычайным лёсам, селянін Рыгор Вайцэн, герой-пініер Віця Дубровіч, партызан Скажун. Галоўнымі яны з'яўляюцца не на колькасці прысвечаных ім старонак, а па значнасці ідэйнай нагрукі, якую нясе кожны з іх, па пераканаўчай абмалёўцы іх учынкаў.

Віця Дубровіч, напрыклад, абмаляваны ў вельмі нямногіх радках, але падзіг хлопчыка, які сядома ідзе на катаванні і смерць у гітлераўскім засценку дзеля выратавання Алеся Шашкова. «Навальніца снее ў цішыні». Апавесць, Мінск, 1969. Выдавецтва «Беларусь».

КНІЖНЫЯ НАВІНКИ

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь»: «Панарама» Аркадзі Марціновіча (мастак Г. Скрыпнічэнка), «На задворках» (артыкулы, фельетоны, памфлеты. Укладальнік Л. Прошка, мастак Э. Агуновіч), «Палескія навалы» Уладзіміра Аляхновіча (мастак Л. Чурко) і «Адраджэнне» («Першая кніга паэта») Алеся Разанова.

джана жывёла, людзі не хочуць ісці на работу. Есць жа для гэтага шырма; варожыя падкопы. Затое ён прымае бяздумна ўсе загады зверху, выканае раней за іншых «першую запаведзь», арганізуе пільную ахову ўраджаю, умее, як ніхто, сустраць пачальства, заўсёды прызнае свае памылкі, паабяцае адразу ж выправіць («як сказаў таварыш Сталін, на памылках мы вучымся»).

Мароз у прынцыпе кіруе раёнам так, як Журавінка калгасам. Раён павінен быць перадавым — і ўсё! Любымі сродкамі. Канечне, ён разумнейшы за Журавінку, больш гнуткі ва ўзаемаадносіннях з іншымі людзьмі, дэсці ў глыбінні душы больш сумленны. Відавочна, у нечым самым істотным час яго зробіў такім. Пазней, зняты з пасады сакратара райкома, апынуўшыся па-за сферай уздзеяння прасталінейных адміністрацыйных сіл, Мароз пачынае бачыць, дзе праўда, становіцца сумленным чалавекам.

Спачатку Шэмета лёгка было перамагчы не толькі Журавінку, але і Мароза. За ім было жыццё, яго логіка і практыка. Ды і здавалася яны напачатку з'явай выпадковай, асобнай. Праўда, і тут патрэбна была падтрымка Лаўрыновіча.

Потым Шэмета адрывае ад зямлі сіла, вытлумачыць якую ён, па сутнасці, не можа, грубая, непадуладная ніякай логіцы, ніякаму сэнсу. У яе былі якіясьці свае законы, далёкія ад законаў нармальнага чалавека. З такою сілай, калі на яе працуе час, змагацца цяжка.

Лобан гістарычна праўдзівы ў паказе паражэння свайго галоўнага героя. Хаця ўсё, што ў канцы рамана здараецца з ім, успрымаецца, як страшная недарэчнасць, нейкае непараўменне.

Сцэна пасяджэння бюро райкома, дзе Шэмета знімаюць з пасады сакратара райкома і выключаюць з партыі, адна з найбольш драматычных, псіхалагічна насычаных, багатых зместам сцэн. Сцэна найбольш важная ў вытлумачэнні ўсёй недарэчнасці і злавеснай фатальнасці таго, што адбыва-

ецца. На пытанне Шэмета, ці можна чым-небудзь даказаць тэзу абвінавачанні, якія на яго ўзвальваюць, сакратар акружка адказвае: «Усё, аб чым я зараз гавару, не патрабуе доказаў, усё гэта ўжо даўно даказана. Вам не ўдасца выкруціцца ад партыйнай адказнасці!» Але не гэта самае горшае. Страшней тое, як сама атмосфера штучнага абвастрэння класавай барацьбы ўплывае на людзей. Пры галасаванні за выключэнне Шэмета нават такія сумленныя людзі, як старшыні калгасаў Вадугчык і Клім Рубчэня, якіх у свой час той падтрымаў і якія не вераць ні ў адно з абвінавачванняў, усё ж галасуюць не так, як ім падказвае сумленне...

Вобраз Гаварушкі сваёй жыццёвай пераканаўчасцю, магчыма, уступае толькі вобразу галоўнага героя. Гаварушка — фігура для таго часу найбольш страшная і небяспечная. Гэта чалавек, у якога ў жыцці няма нічога святога, які ідзе ў дасягненні мэты на падхалімства, падглядванне, падслухоўванне, пляткарніцтва, хлусню, подласць. Ён у чымсьці самым істотным сфармаваны ўмовай адарванасці ад жыцця, беспрынцыпнасці, алілуйшчыны, панлёпаў і фразёрства, узняты імі на хвалю.

Раман канчаецца падзеямі выключна драматычнымі. Шэмета арыштоўваюць, жонку яго, «ворага народа», звальняюць з выкладчыцкай работы, высляюць з кватэры, яна адчувае недабразычлівыя адносіны большасці тых, што раней адносіліся да яе вельмі добра. Але ў чытача твор не пакідае настрою песімізму і бесперспектыўнасці. Усёй логікай падзей, логікай развіцця і ўзаемадзеяння характараў пісьменнік пераконвае ў жыццёвай і маральна-этычнай праўдзе Шэмета. Яна даказана гістарычным вопытам, асвечана сучаснасцю. Моцны гуманістычны пафас рамана народжаны сапраўды партыйнымі адносінамі мастака да жыцця, рэальнай верай і ўпэўненасцю ў пераможнасці, велічнасці і чалавечнасці ленінскіх ідэй.

Серафім АНДРАЮК.

тысячы партызан, што трапілі ў акружэнне, хвалюе не толькі душу чытача-дзіцяці, але і любога дарослага.

На шматлікіх фактах даказваецца высакароднасць савецкіх людзей, сапраўдных рыцараў добра і справядлівасці, і бесчалавечнасць, подласць і гноснасць азіяцкіх ад нацысцкай прапаганды і крывагі гітлераўцаў.

Справядлівую нянавісць выклікаюць у нас такія вылюдкі, як крывавае карнік-паліцай Юрась Цапок, уласавец Даноўскі, эсэсаўцы Зейдлі і Шылер. Бадай, адным з самых высокіх на драматычным і псіхалагічным напале падзей уяўляецца сутыкненне Рыгора Вайцёніка (старога, партызанскага разведчыка і сувязнога) з Цапком. У ход ідзе ўсё: розум, хітрасць, назірлівасць, смеласць. Стаўка ў гэтай барацьбе для Рыгора — не толькі ўласнае жыццё, але і жыццё разведчыкаў, якія даверыліся яму, ад якіх, у сваю чаргу, залежыць лёс тысяч людзей. Рыгор перамагае ў, здавалася б, безвыходным становішчы.

Вобразы Рыгора Вайцёніка, Скакуна, Крамнёва, Мюлера і некаторыя іншыя раскрыты з дастатковай глыбінёй і выразнасцю. Але, зразумела, не ўсё ўдалося пісьменніку перадаць дакладна і пераканаўча. Вельмі слаба, напрыклад, абгрунтаваны дзеянні, учынкi і змены ў жыццёвай пазіцыі Яэпа Дубінца. Забіты, нясмелы чалавек, які мала разважаў на працягу ўсяго свайго жыцця, заўсёды пляў па волі хвалю і выпадку, Яэп зусім нечакана мяняецца пад уплывам аднаго толькі з'яўлення Скакуна і нават робіць адчайныя на храбрасці учынкi. Гэта здаецца неверагодным паваротам у ягоным характары, не пераконвае, выглядае надуманым, штучным ходам. А граф Паўзуновіч-Валькоўскі — вольна ўжо яна меладраматычны злодзей, маральны і фізічны вырадак, гарбун, «чалавек-павука». Думаецца, што і без «рамантычных» атрыбутаў ён быў бы не менш агідным, затое больш жыццёвым тыпам.

Сказаўшы аб гэтых мастацкіх недагледжах аўтара, усё ж неўга не адзначыць удачу Алесь-Шашкова, які шыйшаў да юнча чытача з добрай апавесцю.

М. СТАЛЯРОУ.

ТОЕ, ШТО Ё СЭРЦЫ

Не так даўно на паліцах кніжных магазінаў з'явіўся зборнік Аркадзі Пінчука «Многа-мала».

Большасць яго апавяданняў падкупляе жаданнем як мага глыбей зазірнуць у таямніцы чалавечай душы, закрапаць не чуёныя струны. Герой апавядання А. Пінчука — юнак нашых дзён, савецкі вайны, адметнымі рысамі якіх з'яўляюцца закаханасць у жыццё, настойлівы пошук свайго месца ў ім. Аўтар не імкнецца паказаць нешта незвычайнае ў армейскім побыце, а шукае і знаходзіць цікавае ў паўсядзённых клопатах сваіх герояў.

Пачынаецца зборнік апавяданнем «Кветкі не завінуць».

Аркадзі Пінчук, «Многа-мала». Апавяданні. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

«Есць сярод палескіх балот і лясоў невялікае сяло з прыгожай назвай Васількі. Кожны год я прыязджаю сюды на адпачынак. І кожны год прыходжу на могількі, каб наведаць таго, каму я абавязаны вельмі многім». Герой апавядання, былы вясковы хлопчык, восенню 1943 года, у дзень, калі Чырвоная Армія вызваліла Васількі, пазнаёміўся з лейтэнантам — камандзірам узвода разведчыкаў. Яны адразу ж пасябравалі і ўвечары, перад тым, як заснуць, доўга размаўлялі між сабою:

— Раскажы што-небудзь. Толькі самае цікавае!

— Самае цікавае?

— Ага...

— Ну, слухай. Есць у мяне меншы брат. Васькам завуць. Трошкі старэйшы за цябе, гадзі на тры. Ды вось мы з ім аднойчы залезлі да суседзяў у сад. Перад вайною гэта было...

— Не-е, гэта нецікава...— расчаравана кажу я. — Што-небудзь ваеннае. Па садах я і сам лазіць умею.

— Эх, служба! — уздыхнуў лейтэнант. — На вайне мала цікавага. Цяжкая штука вайна...

Лейтэнант Канапін гіне, ратуючы ад смерці хлопчыка. І вось каторы год той прыходзіць на могільку свайго старэйшага сябра-героя, каб у маўклівай цішы пабыць разам з ім... Звяртае на сябе ўвагу апавяданне «Патро Патровіч». Жартаўлівы і гарэзлівы салдат Арэф'еў, які ў час дэжурнага выносу з супрацьгазу шло, каб лепей бачыць мішэні, і «разбіраўся» за гэты учынак на камсамольскім сходзе. Разам з тым у Арэф'еўу мы бачым не толькі парушальніка армейскай дысцыпліны, а і мужага юнака, які рызыкаваў сваім жыццём, ідзе на дапамогу радзючы ў адказны момант кідаецца ў затоплены дом і выраतोўвае двух дзяцей і іх бацьку. Герой невялічкага апавядання «Перавал» Іван Галавакін не шкадуе жыцця дзеся таго, каб не даць магчымае фашыстам авалодаць дэстам, які закрывае шлях да перавала.

У апавяданнях «Зайцеўны праводы», «Многа-мала», «Запрашэнне на «Лебядзінае возера» і іншых узнікаюць адвечныя тэмы сяброўства і кахання. Герой гэтых апавяданняў, юнак і дзяўчыта, перадаюць чытачу часцінку сваіх трымаў і надзей, пошукаў і здзяйсненняў, і нібы звяртаюцца да яго з пародай. Па-чалавечы шкада дзівака Алесь з апавядання «Многа-мала», сержанта Кайзіна з «Буду верыць», радасна за Лену (апавяданне «Запрашэнне на «Лебядзінае возера»), якая ўрэшце зразумела, каго ёй не хапае ў жыцці.

У зборніку не вельмі многа апавяданняў, але трэба адзначыць, што напісаныя дны шчыра, добра перадаюць стан чалавечай душы, якая цягнецца да людзей, хоча падзяліцца з імі сваімі сумненнем і роздумам, горам і радасцю. Многія апавяданні вызначаюцца дакладнасцю ў выбары сродкаў. Мяркую, што зборнік А. Пінчука «Многа-мала» прыядзецца да спадыбы чытачам.

В. ШАХАНЦОУ, студэнт БДУ імя Ул. І. Леніна.

«ЧАПАЕВА» РЭДАГУЕ П. М. ЛЕПЯШЫНСКІ

Аднойчы да намесніка намісці па гісторыі Камуністычнай партыі і Кастрычніцкай рэвалюцыі Панцеляймона Мікалаевіча Лепяшынскага зайшоў былы камісар легендарнай Чапаеўскай дывізіі Дзмітрый Фурманаў. У руках у яго была тоўстая папка — рукапіс кнігі «Чапаеў». Фурманаў раскаваў Панцеляймону Мікалаевічу, з якой непрыязнасцю была сустрагта яго першая кніга ў некаторых выдавецтвах і часопісах. Ён прынёс сваю кнігу на суд саратніка У. І. Леніна, кіраўніка выдавецтва Гістпарта.

Панцеляймон Мікалаевіч узяў рукапіс дамоў. Паводле ўспамінаў Вольгі Панцеляймонаўны — дачкі Лепяшынскага, рукапіс вельмі зацікавіў яе бацьку. Прайшло не-

калькі дзён, і Панцеляймон Мікалаевіч сказаў сваёй жонцы і дачцы: «Кніга яшчэ недастаткова дапрацавана кампазіцыйна, рассыпаецца сям-там на часткі, але, калі яе добра адрэдагаваць, дапамагчы аўтару, будзе выдатны твор. Бо ў кожным радку адчуваеш, што чалавек ён наш, сапраўдны камісар і таленавіты пісьменнік. Трэба яму памагчы...»

Мінула некалькі месяцаў. Выдавецтва Гістпарта выпусціла ў свет цяпер вядомую ўсім свету кнігу Д. Фурманава «Чапаеў». На адным з першых нумароў кнігі аўтар напісаў: «Глыбокапаважа-

наму Панцеляймону Мікалаевічу Лепяшынскаму, чья рука па-сяброўску, беражліва і любоўна прайшла па «Чапаеў» і ліквідавала добрую палавіну яго недахопаў. Вашай дапамогі я не забуду ніколі. Дзмітрый Фурманаў. 16 сакавіка 1923 года».

Некалькі гадоў назад аўтару гэтай пататкі ўдалося знайсці ў хатнім архіве дачкі Лепяшынскага Бібісары Панцеляймонаўны экзэмпляр «Чапаеў» з гэтым надпісам.

Для нас, землякоў П. М. Лепяшынскага, было прыемна даведацца, што яшчэ адзін з першых экзэмпляраў гэтага выдання кнігі Дзмітрыя Фурманава быў у бібліятэцы Уладзіміра Ільіча.

М. МЕЛЬНИКАУ, дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея.

шты, дзе іх узяць, гэ-
роў? А ад рамесніка
будуць у горад са-
таіняў нямае.
думай, кідацца ў рос-
ба. Гісторыя свед-
на меры развіцця гра-
сце колькасць гара-
дчваюцца іх памеры.
а гэта і за лік сель-
ніцтва. Нашай пра-
навуцы, мастацтву,
школе патрэбны кад-
рабочага да вучопага і
га дзеяча. Край палёў
м фабрык дымных і
Нашу магутную инду-
аралі таксама і ўча-
яне. Індустрыяліза-
працягваецца — і кі-
абысціся без папаў-
чага класа?
ва на машынную аса-
ала ўзышла сельская
Невыпадкова ў не-
гласах узнікае праб-
сці людзей, асабліва

раба кіравання не
аб'ектыўным аналі-
чацца які старшыня,
няма каму рабіць»,
хоць кагас закры-
разам з ім пускаям
е заўважаем, што ў
шыні нават элемен-
нізацыі на ферме
ён хоча, каб людзі
адукацыяй уручную
і віламі тной цягалі.
і, а выкарыстоўваць
чалавека на прымі-
оце няма сэнсу. Ды
га хлопца ці дзяўчы-
нар, пра які вельга
сць жадае ўжыць
сілы з большай ка-

замест таго, каб
здыхаць, лепш глы-
кова вывучыць жыц-
вёскі, улічыць аб-
рактары яе развіцця
я ёй разумнымі па-
грамі. Заўтрашні
кай гаспадаркі — гэ-
механізацыя і — ска-
льскага і асельніцтва
Мне думаецца, што
цяперашнюю гаспа-
нецца па адным на-
ім будуць жыць ме-
спецыялісты. Сваі-
агарадні. Такія ска-
радзья. Сноў, Лань
вясвіжскім раёне. Ка-
аханізаваны ўсе ра-
будзе дастаткова
людзі змогуць вы-
а працу за якія во-
кіламетраў, а жыць
і карыстацца ўсім
льгодамі.

фантазія. На пара-
ставіцца стварэнне
дысловых аб'яднан-
эта гаварылася і на
сесаюзным, з'ездзе
Асновай аб'яднан-
очна, стануць такія
ноў, Гарадзья). Ле-
ары будуць праца-
а зімой — на пра-
па перапрацоўцы
на перапрацоўцы

У сувязі з гэтым некалькі
слоў пра цяперашняе будаўніц-
ва ў вёсцы. На жаль, будуць
часам без уліку заўтрашняга
дня. Гадоў пятнаццаць назад
амаль уся Нясвіжчына была па-
крыта хутарамі. Потым іх пача-
лі ссяляць. Ссялялі тыячы і ты-
сячы хутароў у 123 вёскі. Ссялі-
лі паспешліва, непрадумана, та-
му ў большасці населеных пунк-
таў людзі не агрымалі бытавых
зручнасцей. Між тым, сцяленне
вялося тады, калі планавалі
ўжо мець у раёне толькі 35 па-
сёлкаў. Што рабіць далей? Пе-
расяляць зноў каля 100 вёсак?

Дык хіба не правільней было
адразу ссяляць хутары ў 35
пасёлкаў і з улікам гэтага весці
гаспадарчае і культурна-бытавое
будаўніцтва?

Без уліку патрэб заўтрашняга
дня будуць у і сакторых калга-
сах і зараз. У арцелі імя Калі-
ніна гады тры назад будавалі
ў Снове, дзе жыў больш 2000
чалавек, клуб на 300 месц. Ця-
пер збіраюцца будаваць новы,
большы. У калгасе «Новае жыц-
цё» надумаліся ўзводзіць на
цэнтральнай сядзібе клуб на
200 месц. І тут кіруюцца толькі
сённяшнім днём. А заўтра, маў-
ляў, бог бацька.

Вёску сёння неабходна забу-
доўваць з перспектывай. А якая
яна; перспектыва, трэба вызна-
чаць, грунтуючыся на аб'ектыў-
ных фактах.

**БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ
імя А. В. ЛУНАЧАРСКАГА**

**АБ'ЯўЛЯЕ ПРЫЁМ СТУДЭНТАУ НА 1-шы КУРС
НАВУЧАННЯ З АДРЫВАМ І БЕЗ АДРЫВУ
АД ВЫТВОРЧАСЦІ (ЗАВОЧНАЕ НАВУЧАННЕ)
У 1970 ГОДЗЕ**

Прыём робіцца на факультэты: **ВЫКАНАўЧЫ** — па спецыяльнасцях: **ФАРТЭПІЯНА, СКРЫПКА, АЛЬТ, ВІЯЛАНЧЭЛЬ, КАНТРАБАС, ФЛЕЙТА, ГАБОЙ, КЛАРНЕТ, ФАГОТ, ВАЛТОРНА, ТРУБА, ТРАМБОН, ТУБА, УДАРНЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ, ЦЫМБАЛЫ, БАЯН, ДОМРА, БАЛАЛАЙКА; ХАРАВОЕ ДЫРЫЖЫРАВАННЕ І ФАКУЛЬТЭТ КАМПАЗІЦЫІ І МУЗЫКАЗНАўСТВА** па спецыяльнасці **МУЗЫКАЗНАўСТВА**.

Па спецыяльнасцях акардэон, спевы, опера-сімфанічнае дырыжыраванне і кампазіцыя набор робіцца толькі на стаянчар.

У кансерваторыю прымаюцца юнакі і дзяўчаты, якія маюць закончаную сярэдняю адукацыю, праявілі творчыя здольнасці, актыўна ўдзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці і атрымалі рэкамендацыі з месца работ або вучобы; на вучобу з адрывам ад вытворчасці прымаюцца асобы па ўзросце да 35 гадоў (па спецыяльнасці спевы — да 30 гадоў), а на завочнае навучанне — без абмежавання ўзросту.

Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па прадметах:

спецыяльнасць, руская мова і літаратура (пісьмова і вусна), гісторыя СССР (вусна). Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы:

- выкананне сольнай праграмы (для выканаўцаў);
- сачыненне (для кампазітараў);
- музычная літаратура (для музыказнаўцаў і кампазітараў);

дырыжыраванне (для наступаючых па спецыяльнасцях опера-сімфанічнага і харавога дырыжыравання і народных інструментаў);

- салфеджыю;
- гармонія (апрача вакалістаў);
- элементарная тэорыя музыкі (для вакалістаў);
- фартэпіяна (для дырыжораў хору, музыказнаўцаў, кампазітараў і опера-сімфанічнага дырыжыравання);
- калоквіум.

Заява аб прыёме падаецца на імя рэктара з указаннем выбранай спецыяльнасці і формы навучання (дзённае, завочнае аддзяленні).

Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі ў арыгінале, характарыстыка для паступлення ў вучу, медыцынская даведка (форма № 286), 4 фотакарткі (здымкі без галаўнога ўбору, намерам 3 на 4 см.).

Асобы, якія маюць стаж практычнай работы і паступаюць на вучобу без адрыву ад вытворчасці, павінны прадставіць завераную кіраўніком установы выписку з працоўнай кніжкі.

Пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаныя запасы) або прыписное пасведчанне (асобы прызыўнога ўзросту) прадстаўляюцца асабіста.

Заявы прымаюцца з 1 чэрвеня па 10 ліпеня па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены для паступаючых на вучобу з адрывам ад вытворчасці і без адрыву ад вытворчасці з 1 па 25 ліпеня.

**БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ
імя А. В. ЛУНАЧАРСКАГА**

**АБ'ЯўЛЯЕ НАБОР НА 1970 ГОД У АСПІРАНТУРУ
ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ МУЗЫКАЗНАўСТВА (ГІСТОРЫЯ
МУЗЫКІ, ТЭОРЫЯ МУЗЫКІ) НА НАВУЧАННЕ
З АДРЫВАМ І БЕЗ АДРЫВУ АД ВЫТВОРЧАСЦІ**

У аспірантуру прымаюцца асобы абодвух полаў, з адрывам ад вытворчасці не старэй 30 гадоў і без адрыву ад вытворчасці не старэй 45 гадоў, якія маюць вышэйшую адукацыю, паспяхова здадуць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і замежнай мове ў аб'ёме праграмы для вышэйшых навуковых устаноў.

Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы:

- а) Гісторыя музыкі:
  - рэферат па тэме дысертацыі;
  - гісторыя музыкі (рускай, савецкай, народаў СССР і замежнай);
  - тэорыя музыкі: гармонія (пісьмова), поліфанія і аркестроўка (вусна), аналіз музычнага твора — буйнай формы;
  - калоквіум.

- б) Тэорыя музыкі:
  - рэферат па тэме дысертацыі;
  - тэорыя музыкі: гармонія (пісьмова), поліфанія (пісьмова — напісанне фугі), аркестроўка (пісьмова), аналіз музычнага твора буйнай формы;
  - гісторыя музыкі (рускай, савецкай, народаў СССР і замежнай);
  - калоквіум.

Заява аб прыёме ў аспірантуру падаецца на імя рэктара з указаннем выбранай спецыяльнасці і формы навучання (дзённае, завочнае аддзяленні) з прыкладаннем:

- а) асабістага лістка па ўліку кадараў з фотакарткай;
- б) характарыстыкі з апошняга месца работы або навукальнай установы, якая рэкамендуе ў аспірантуру;
- в) выпіскі з пракола савета вучу (для асоб, рэкамендаваных да паступлення ў аспірантуру пасля заканчэння кансерваторыі).

Пашпарт і дыплом аб заканчэнні вышэйшай навукальнай установы прад'яўляюцца асабіста.

Заявы прымаюцца да 30 чэрвеня.

Адрас: Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены для паступаючых на вучобу з адрывам і без адрыву ад вытворчасці з 1 па 10 ліпеня.

**ГРОДЗЕНСКАМУ МУЗПЕДВУЧЫЛІШЧУ
патрэбны выкладчыкі харавога
дырыжыравання, вакалу і музычна-тэарэтычных дысцыплін.**

Забеспячэнне жылплошчай на агульных падставах праз гарвыканком.

Адрас вынілішча: Беларуская ССР, горад Гродна, вуліца Леніна, 4.

да, а людзі нашы, шчырыя не.
Тут я хачу напрактуць сваіх калег-журналістаў і іншых таварышаў, якія выступаюць у друку па гэтым пытанні. Яны, на маю думку, бяруць толькі частку праблемы, а вывады, што грунтуюцца на гэтай частцы, дастасоўваюць да ўсяго.
Мне не раз даводзілася чытаць, асабліва ў раённых газетах, чуць на розных нарадах сьвярдзкіх, што моладзь ідзе ў горад з тых вёсак, дзе нікая культура, дзе няма клубу, не праводзяцца вечары адначынку, дзе не купілі інструментаў для духавога аркестра... Зрабіце, кажуць, гэта, і моладзь не захоча ні горада, ні завода, а падасца ў механізатары, у жылёлаводы. Але я ўжо казаў пра валасы, дзе ўсё гэта ёсць, а маладыя людзі едуць адтуль. Мы, бывае, нескі баімся зірнуць праўдзе ў вочы, даць з'явіць жыццё рэальную ацэнку.
Вясковае жыццё, як бы яго ні паэтызавалі, не такос зручнае, як гарадское. І сельскія жыхары разумеюць гэта. Так, вёска — прыгожая. Лес. Раўка. Грыбы. Ягады. Рыбалка. Свежэе паветра. Але...
Летасе восенню малады шафёр вазіў мяне з райцэнтра ў калгас. Сыпаў нудны дожджык.

ёлкае сала, калі б я магла пайсці кожны дзень у тую кулінарыю ці магазін ды купіць усё свежае?
Вось так. Такія словы можна цяпер нярэдка пачуць ад вясковай кабеты. І можа не сумнявацца, што яна настоіць дома:
— Едзь, дачушка, у горад, там і апрачеш прыгажэй, і з імі смяцейшае. Мы аджылі сваё, а ты едзь — і за нас, бацькоў, пажыў.
«Спажывецкі» падыход? Магчыма. Але і яго ўлічваць трэба. Булка свежая ці марожанае, смажам, сапраўды дробязь. Ну, а тэатр, свартыўныя спаборніцтвы на высокім узроўні ці іншыя масавыя відовішчы, музеі, выстаўкі і г. д.? А дзе ў вёсцы паstryжчыся, зрабіць модную прычоску?
Мне могуць запырачыць: ёсць быткамбінаты. Але дырэктар Стаўбцоўскага быткамбіната прыкінуў:
— Уявіце, што мы будзем трымаць у кожнай гаспадарцы цырульніка. У калгасе 1500 чалавек. З іх трэцяя частка — мужчыны. Голяцца мужчыны дома. Кожны паstryжыцца раз у месяц. Значыць, выручаных грошай нават на зарплату майстэру не хопіць. Эканамічна нявы-

сёлкаў гаспадарчых прадуктаў.
У сувязі з гэтым некалькі слоў пра цяперашняе будаўніцтва ў вёсцы. На жаль, будуць часам без уліку заўтрашняга дня. Гадоў пятнаццаць назад амаль уся Нясвіжчына была пакрыта хутарамі. Потым іх пачалі ссяляць. Ссялялі тыячы і тысячы хутароў у 123 вёскі. Ссялілі паспешліва, непрадумана, таму ў большасці населеных пунктаў людзі не агрымалі бытавых зручнасцей. Між тым, сцяленне вялося тады, калі планавалі ўжо мець у раёне толькі 35 пасёлкаў. Што рабіць далей? Перасяляць зноў каля 100 вёсак?
Дык хіба не правільней было адразу ссяляць хутары ў 35 пасёлкаў і з улікам гэтага весці гаспадарчае і культурна-бытавое будаўніцтва?
Без уліку патрэб заўтрашняга дня будуць у і сакторых калгасох і зараз. У арцелі імя Калініна гады тры назад будавалі ў Снове, дзе жыў больш 2000 чалавек, клуб на 300 месц. Цяпер збіраюцца будаваць новы, большы. У калгасе «Новае жыццё» надумаліся ўзводзіць на цэнтральнай сядзібе клуб на 200 месц. І тут кіруюцца толькі сённяшнім днём. А заўтра, маўляў, бог бацька.
Вёску сёння неабходна забудоўваць з перспектывай. А якая яна; перспектыва, трэба вызначаць, грунтуючыся на аб'ектыўных фактах.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне паэту Сцяпану Гаўрусеву з прычыны напатаку на яго гора — смерці бацькі.

АУТАР гэтых пазычных навел-настаўнік, які вось ужо чацвёрты дзесятак год працуе ў школе свайго роднага сям'я Васіль Сухамлінскі—дырэктар сярэдняй школы сям'я Паўліны Кіравградскай вобласці на Украіне.

Нам прыемна, што яго ўдало дэбют у мастацкай прозе адбыўся ў нас, на старонках дзіцячага часопіса «Вясёлка».

Васіль Аляксандравіч не мог не напрабаваць свае сілы ў нялёгкім жанры апавядання пра дзяцей і для дзяцей, таму што прызыванне педагога, увесць яго найбагацейшы вопыт, яго тонкае адчуванне пазіі маленства, глыбокае прыкнёненне ў псіхалогію, у душэўны свет дзіцяці—сталі грамадзянскім падвігам яго жыцця, самаадданым, самаахвярным служэннем найвячэйшай заветнай будучыні—дзецям.

Васіль Сухамлінскі ідзе ў мастацкую прозу, ужо дасканала распрацаваўшы і абагуліўшы сваю творчую практыку, свае навуковыя перакананні ў многіх грунтоўных даследаваннях. Летась выйшла з друку яго кніжка «Сэрца аддаю дзецям», якая стала значнай падзеяй у сучаснай савецкай педагогіцы і атрымала высокую ацэнку грамадскасці.

Шчодрае, цудоўнае сэрца ў гэтай чалавечкай! Дзякуючы яго няміннаму працы, сапраўднага пэдагагічнага справы, школа сям'я Паўліны зрабілася прыметным асяродкам перадавой педагагічнай думкі, а настаўнік Сухамлінскі—не шырока прызнаным аўтарытэтам.

Савецкі ўрад высока ацаніў яго працу. Васіль Аляксандравіч—заслужаны настаўнік, член-карэспандэнт Акадэміі педагагічных навук СССР, Герой Сацыялістычнай Працы.

У лірчных навалах, якія я прапаную ўвазе чытачоў «Літаратура і мастацтва», самае каштоўнае, што ўмее бачыць В. Сухамлінскі ў сэрцах сваіх выхаванцаў,—гэта тая чысціня даверу, тая чуласць і дабрага, без якіх немагчыма выхаванне чалавека, грамадзяніна, патрыята.

Сонечныя зярняты людскай дабраці, сабраныя рунівай рукою настаўніка і пісьменніка, не могуць не запасці і ў душы нашых дарослых чытачоў, адказных за тое, якімі людзьмі павінны вырастаць іх дзеці.

Васіль ВІТКА.

В. Сухамлінскі сярод школьнікаў.

В. СУХАМЛІНСКІ

ПШАНІЧНЫ КАЛАСОК

Аркадзю Кулішоў, народнаму паэту Беларусі, перакладчыку ўкраінскай «Энеіды».

У Сяргейкі, вучня другога класа, старэйшы брат Максім пайшоў служыць у Савецкую Армію.

Прыслаў брат пісьмо дадому. Піша, што служыць далёка-далёка на Поўначы, каля вялікага халоднага мора. Вартуе мяжу Радзімы.

На Поўначы ўсё не такое, як дома. Куды ні зірнеш—каменне, каменне, толькі сям-там маленькі кусцік. А мора бясконцае, суровае, магутнае; неспціхання бугуе, шуміць.

Маленькі лісток у канверце—асобная просьба да Сяргейкі.

«Сяргейка,—піша старэйшы брат,—цяпер у нас, на Украіне вясна, хутка лета пачнецца. Схадзі, Сяргейка, у поле, сарві каласок пшаніцы, пакладзі ў канверт і прыйдзі мне».

Вельмі здзівіла Сяргейку братава просьба. Пайшоў ён за ваколіцу, доўга стаў каля пшанічнага поля. Узняў у руку каласок і задумаўся: што ў ім, у гэтым каласку? Навошта ён брату?

Сарваў Сяргейка каласок, паклаў яго ў канверт і напісаў брату: «Каласок сарваў я на ніве, што пачынаецца за нашаю хатаю. Нашыны мне, браце, што ў гэтым каласку?» І стаў чакаць адказу ад брата.

МАТЧЫНА СІВАЯ КАСА

Штовечар сямігадовай Тараска сустракаў тату, які вяртаўся з работы. Гэта была радасная хвіліна: тата адчыняў дзверы. Тараска бег яму насустрэч. Тата браў Тараску на рукі. Маці ўсміхалася, завіхаючыся ля стала. Яна рыхтвала тату вячэру.

Аднаго разу Тараска прыйшоў са школы і ўбачыў: мама сядзіць каля айна сумная, задумлівая.

Чаму ты такая сумная, мама?—спытаўся ўстрывожаны Тараска.

— Тата болей не прыйдзе да нас,—паціху сказала мама.

— Як не прыйдзе?!—здзівіўся хлопчык.— А куды ж ён пойдзе?

Мама сказала:

— Ён не хоча жыць з намі. Ну... Ён сёння прыйшоў і забраў усе свае рэчы...

— Чаму?—ускрыкнуў Тараска.— Чаму?

— Таму, што ў мяне сівая каса...

Тараска заплакаў. Прытуліўшыся да пасівелай матчынай касы, ён ціха сказаў:

— Дык гэта ж твая каса, мамачка... Твая ж каса такая прыгожая! Хіба ж тата гэтага не бачыць?

— Не бачыць, сынку...

ПРАВAYA I ЛЕВАЯ РУКА

Мама выпраўляе пяцігадовага Петрыка ў булагі і гаворыць:

— Вось табе пятнаццаць капеек—вазьмі ў правую руку, каб не забыў: купі хлеба. А гэтыя пятнаццаць капеек вазьмі ў левую, каб не забыў: купі сабе марожанага.

Пабег Петрык хуценька. Праз колькі хвілін вяртаецца, даючы марожанае.

— А хлеб дзе?—пытасца маці.

— Не купіў.

— Чаму не купіў?

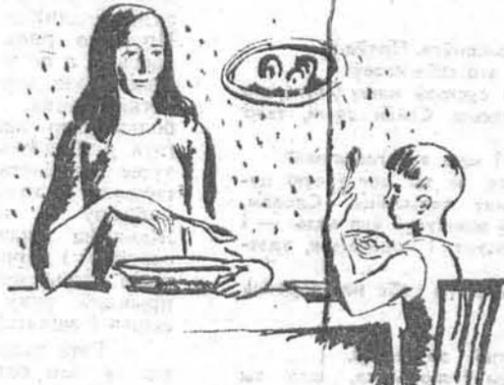
— Бо грошы згубіў.

— Грошы згубіў? Траба ж было хлеб купіць, а не марожанае.

— Дык ж згубіў тая пятнаццаць капеек, што былі ў правай руцэ,—сказаў Петрык.— А ў левай руцэ не згубіліся...

Маці паківала галавою.

Селі вячэраць. Маці наліла супу, а хлеба няма.

— Няма. Ты ж грошы згубіў. Петрык узняў дыжку ў левую руку і стаў есці суп.

— Чаму гэта ты яе леваю рукою?—здзівілася маці.

— Няхай правая рука ведае, як губляць грошы.

БАЦЬКА ВЯРНУЎСЯ

У адной шчасливай сям'і расло двое дзіцячынак-блізнят: Зіна і Зоя. Дзяўчынкам споўнілася па два гады. Яны в нецярпеннем чакалі штодня, калі бацька прыйдзе з работы. Беглі насустрэч яму ад парога да варот. Бацька браў іх на рукі: Зіну на правую, а Зою—на левую. Так і ўваходзіў у хату—з донцамі на руках, а насустрэч ім ішла маці.

І вось прыйшло на нашу зямлю вялікае гора—напалі фашысцкія захопнікі. Пайшоў Зінін і Зоін бацька на фронт. Тры гады біўся з фашыстамі. Часта слаў пісьмы, што раз горача палаваў Зіну і Зою і жадаў ім расці шчаслівымі і здаровымі.

А потым пісем не было два месяцы. Раптам прыйшло адно, напісанае бацькавым франтавым таварышам. Пісаў ён Зіне, Зоі і маці іх, што бацька паранены, ляжыць у шпіталі і хутка вернецца дадому.

Цёплым сонечным ранкам напярэдвесні Зіна і Зоя гулялі на двары. Ім ужо было па пяць год, і яны злялілі снежную бабу. Каля хаты стаяла мама.

— Тата ідзе!—крыкнула яна.

Зіна і Зоя ўбачылі, як да іх набліжаецца высок, стройны чалавек у шынгалі, з мяшком за плячыма. Радасна крыкнуўшы: «Татка!»,—дзяўчыны кінуліся насустрэч. Яны працягвалі да яго маленькія ручаньці, чакаючы, калі тата возьме іх на рукі: Зіну на правую, а Зою—на левую.

Дзяўчыны хацелі ўзяць яго рукі ў свае маленькія ручаньці, каб ён хутчэй падняў іх, і раптам яны ўбачылі, што ў таткі няма рук. Толькі парожнія рукавы шынялі.

Дзяўчыны паднялі галовы і спалохана глянулі тату ў вочы.

Бацька схіліўся над імі. З вачэй яго на белы снег упалі слёзы.

Зіна і Зоя абнялі тату. Прытуліліся да парожніх рукавоў і заплакалі:

— Ой, татачка, не трэба браць нас на рукі, мы ўжо не маленькія...—паціху сказала Зіна.

— Нам ужо, татачка, па пяць год...—паціху дадала Зоя.

ГЛУХАЯ ДЗЯЎЧЫНКА

У балычцы была дзіцячая палата. Тут ляжала сям'ера дзяўчынак, якім зрабілі аперацыю. Дзеці напярэўлялі ўжо, але ім было вельмі сумна.

Самая старэйшая ў палатэ дзяўчынка Таня, якой было трынаццаць год, адчувала сябе кіраўніком свайго маленькага калектыву. Адчыніўшы акно, яна любавалася садам.

— Ужо без цвіце...—задумліва гаварыла Таня.— І цюльпаны зацвілі. Давайце прынесем у палату кветку і паставім на стол у шклянцы. Добра, дзяўчаткі?

Маўчала толькі адна, васьмігадовая Ніна. Яна была глухая.

Ніна добра разумела, пра што ідзе гаворка. Ёй таксама было радасна: у палатэ—кветка. Ёй таксама хацелася кінуць галавою ў знак згоды і радасна ўсміхнуцца, але яна адчула, што Таня не пытаецца ў яе.

— А якую ж мы кветку паставім—бэз або цюльпан?—зноў спыталася Таня.

— Бэз!—захацелася адным.

— Цюльпан!—захацелася другім.

— Няма згоды,—сказала Таня.—Давайце спытаемся ў кожнага.

Да кожнай дзяўчыны падыйшла Таня:

— Якую кветку паставім на стол у шклянцы—бэз або цюльпан?

Траім хацелася, каб у палатэ быў цюльпан, а траім—бэз.

— Што ж цяпер рабіць?—задумліва прамовіла Таня.— У яе вачах гуляла радасная ўсмішка: дзяўчынку захапіла гэтая тульпіна.

— Што ж рабіць—трое за цюльпан і трое—за бэз?—яшчэ раз спытала Таня.

Раптам яе позірк упаў на Ніну. Глухая дзяўчынка сядзела каля айна, на яе вачах трымцелі слёзы. Слёзы крыўды. Бо яе і не пыталіся, якой кветкі ёй хочацца.

— Ой!—спыхалася Таня.— А пра Ніну мы і забыліся. Якое кветкі табе хочацца, Ніначка,—бэзу або цюльпана?

Ніна ўсміхнулася і тоненькім пальчыкам зрабіла ў паветры такі рух, што ўсе зразумелі: глухая дзяўчынка паказала кветку цюльпана.

Таня пайшла па кветку.

Ніна, усміхаючыся, глядзела ў акно.

СПЫТАЎСЯ Ў БАБУЛІ

У Паўліка, жвавага, гарэзнага, няўрымслывага трэцікласніка, дзядуля загінуў на фронтэ. Дома, у староў скрыні, бабуля захоўвае яго ордэны і медалі.

А нядаўна намалявалі вялікі партрэт дзядулі і навесілі ў класе, каля Паўлікавай парты. У Паўліка загарэліся радасныя агеньчыкі ў вачах, калі ён убачыў дзядулю, як жывога: грудзі ў ордэнах, на пілотцы—чырвоная зорка.

Але неўзабаве радасць змянілася гаркотаю. Была ж такое—не выканаеш задання, а настаўнік з дакорам:

— Як жа табе не сорамна. У цябе ж дзядуля—герой, ты ж сядзіш побач з яго партрэтам...

Аднаго разу Паўлік паставіў на парту асколачак лостэрка і стаў пускаць сонечных зайчыкаў. Суседка на парце, старшыня савета піянерскага атрада Алена, шпэц:

— Хіба можна так рабіць на ўроку? Хіба твой дзядуля пускаў сонечных зайчыкаў?

Крыўдна і цяжка стала Паўліку.

У суботу настаўніца сказала:

— Сёння пойдзем у лес. Бяжыце хуценька дадому, заняце кніжкі і вазьміце з сабой есці.

Паўлік падыйшоў да адчыненага айна, скочыў і ўжо меўся дадому пабегчы, як насустрэч яму—настаўніца. І калі толькі яна паспела выйсці з класа?

— Хіба ж так піянеры робяць?—сказала яна.— Спытай у бабулі: ці скакаў калі-небудзь у акно твой дзед?

На першым уроку ў панядзелак Паўлік падняў руку:

— Я спытаўся ў бабулі...

— Пра што?—забылася настаўніца.

— Спытаўся, ці скакаў дзядуля ў акно...

— Ну і што сказала бабуля?

— Мой дзед аднаго разу праз комін вылез, калі яго пасля ўрокаў у школе пакінулі...

Мал. В. ТАРАСАВА.

Эдвард КАПЧЫНСКІ

Журы вырашыла — наш сцэнарый бескафліктны.

Браты БАРОУКІ

ЖАРТАУЛІВЫЯ ДЫЯЛОГІ

— Дайце мне адказную работу, дайце разгон, прастору, і я здзіўлю ўсіх.
— Чым жа?
— Не скажу, пакуль не дасце.
— Але ж чаму мы павінны верыць?
— Дайце мне год і вы ўбачыце. А пасля можаце і папрасіць, як кажучы, па ўласным жаданні...
— Чаго ж ты хочаш?
— Легкавушку купіць.
●
— Таварыш доктар, што мне рабіць з сынамі?
— Захварэў?
— Мусіць. Есць дрэнна. Што ні куплю, усё не падабаецца. А я ж так стараюся! І цукерак розных дастаю, і шакаладу, і марожанае, і пірожнае...
— А хочаце, каб сын быў здравым?
— Якая ж маці не хоча, доктарі!
— Есць адзін сродак.
— Які?

— Пастарайцеся дастаць яму птушынага малака.
●
— Я чуў, ты ажаніўся. Праўда?
— Праўда. А хто табе казаў?
— Я нядаўна сустрэў нашу агульную знаёмую. Памятаеш, Сімай звалі, твар у вяснушках?
— Памятаю, і што яна гаварыла?
— Здзіўлялася, як ты мог такую цудоўную дзяўчыну падманіць. Словам, раскваліла тваю жонку на ўсе лады — і разумная, і красуня, і працавітая, здатная да ўсяго.
— Дзівак, хто ж на сябе нагаворваць будзе?
●
— Угавор лепей за грошы.
— Давай тады ўгаворымся, што ты доўг мне даруеш.
●
— Цішэй вады, ніжэй травы.
— Значыць, ажаніўся, нарэшце?

Сцяпан КРЫВАЛЬ

НАДЗЕЙНЫ ДАХОД

Яшчэ над Нёманам лугі не скошаны,
Яшчэ над Нёманам трава, як шок.
Чаму ж ты, мілы мой, чаму, кароны мой,
Ты на спатканне сёння не прыйшоў?
Віктар ШЫМУК.

Яшчэ не ўстаў з пасцелі раніцай,
Яшчэ пісаць алоўка не знайшоў,
А ўжо касір хвалюецца з рэдакцыі,
Чаму па ганарар я не прыйшоў?

Як хораша на свеце быць пэтам,
Над Нёманам да скону дэбн спяваць!
Ды выдавецтвам і зімой і летам
Няскошаныя травы прадаваць.

Рыгор БОХАН

МІЖ ІНШЫМ

Раман быў падобны на нейкую дысертацыю і патрабаваў абароны з усіх бакоў.

□ Уздоўж берагу ракі вадзіліся шчупакі ў тамаце і траска ў масле.

□ Браканьер рыбам: «Не палохайцеся гэтай гранаты, яна ручная».

□ Урач пацыенту:
— Пакажыце язык!
— Далібог, доктар, усё, што гавораць пра мой язык, — плёткі.

Мікола ВЯРШЫНІН

АТЭІЗТ

Крыў бога праз навуку прызму,
Ажно чырвоным ўвесь зрабіўся.
Экзамен здаў па атэізму
І выйшаўшы... перахрысціўся.

ПРЫНЦЫП ПЕРАСТРАХОУШЧЫНА

Давярацца вам не раю
І нікому, і нідзе.
Калі я не давяраю,
Дык ніхто я не падвядзе.

НУ І ДЫЯГНАЗ!

І гэта ўжо не навіна!
Бывае — забаліць спіна,
Тут рэўматызм, хоць лезь са скуры,
А мераюць тэмпературу.

СУЦЕШЫЎ

— Што ў бальніцы мяне ты не наведаш?
— Памылку выпраўлю я ў іншы час.
Аб тым, што захварэў ты, я не ведаў.
Бог дасць, ляжаў ты не апошні раз!

ТЫДЗЕНЬ КУЛЬТУРЫ НА МАСТАВОЙ

З РАСКАЗА МІЛІЦЫЯНЕРА

Я дзяжурю на вуліцы. Быў цёплы, сонечны дзень. Раптам я заўважыў, як за знакам «Стаянка забаронена» прыпынілася «Шкода 1000 МБ». З машыны выйшла элегантная жанчына, перайшла вуліцу і знікла ў кавярні. Я паглядзеў на гадзіннік, магчыма, думаю, яна толькі на хвілінку туды заглянула. Але не. Прайшло пяць мінут, дзясцяць, а яе ўсё няма. Разлавала мяне такое лёгкадумства, тым больш, што здарылася гэта ў Тыдзень культуры на маставой. Я паправіў мундзір і ўвайшоў у кавярню. Жанчына сядзела за сталікам і мірна гутарыла з прыяцелькай. Я прыклаў руку да казырка і запытаў:

— Гэта ваша машына на тым баку вуліцы стаіць?
Яна глянула на мяне чароўнымі вочкамі колеру фіялак і спакойна адказала:

— Гэта не мая машына.
— Я разгубіўся, але, апамятаўшыся, рапуча сказаў:

— Але ж я бачыў, як вы з яе выйшлі.
Яна ўсміхнулася мне спагадліва, як дзіцяці:
— Так, выйшла. Але ж вы запыталіся, ці мая гэта машына. Не, не мая — мужава.

Мне стала горача.
— Прабачце, — гавару я, — Вы вадзіце гэтай машынай?

— Ну, ведаеце, — засмяялася яна, — вы першы такі ветлівы, назвалі мяне вадзіцелем. Мой муж сцярджае, што я сяджу, як калода.

Абедзве жанчыны пачалі смяцца, задаволеныя жартам, а мне стала зусім не па сабе, аднак я сказаў спакойным і рапучым тонам:

— Вы паставілі машыну там, дзе стаянка забаронена.

Яна шырока адкрыла вочы, а былі яны такія прыгожыя, што мне стала яшчэ гарачэй.

— Я не заўважыла ніякай стаянкі.

Я адчуў спазмы ў горле, але ўзяў сябе ў рукі і спакойна растлумачыў:

— Вы правы, там няма стаянкі, але...

Яна перабіла...
— Дык навошта ж вы гаворыце, што я паставіла машыну?

— Вы выйшлі з машыны і замкнулі яе... Цяпер у не бяздольных вачах з'явіўся страх.

— О, божа, яе, мабыць укралі, і вы прыйшлі сказаць мне аб гэтым!

— Ніхто не ўкраў машыну, яна стаіць, як стаяла, да таго ж у недазволеным месцы.

— Дзякую вам, а то я ўжо напалохалася. Дзякую, вы такі чутлы.
Я зноў уцёр пот з лба і працягнуў дрыготкім голасам:

— Там знаходзіцца знак «Стаянка забаронена». Вы гэта заўважылі?

Яна закурлы і сказала з чароўнай усмешкай:

— Я не заўважыла ніякага знаку. Калі я вяду машыну, дык не гляджу па банках. Есць столькі рэчаў, пра якія трэба думаць, што проста галава ідзе кругом: і скорасць пераключыць, і аб указальніках паварота памятаць, за рулём таксама трэба сачыць... Вы ведаеце, што робіцца на вуліцы. Усе імчацца, як апантанія, усё спяшаюцца, а пешаходы цягнуцца, як недаспаўшы.

Я выцер лоб. Трэба было заканчваць гэтую размову. Катэгарычным тонам я заявіў:

— Вы пакінулі машыну на вуліцы, дзе стаіць знак «Стаянка забаронена». Прашу заплаціць штраф.

Я дастаў квітанцыю і папрасіў прад'явіць вадзіцельскія правы і рэгістрацыйную кніжку. Яна заглянула ў сумачку і сказала з жалем:

— Я не ўзяла правы і кніжку забылася.

Звярнуўшыся да прыяцелькі, яна дадала:

— Напэўна, пакінула ў божавай сумачцы. Ведаеш, у той, з вялікім бліскучым замком.

— Я дастаў квітанцыю і папрасіў прад'явіць вадзіцельскія правы і рэгістрацыйную кніжку. Яна заглянула ў сумачку і сказала з жалем:

— Уласна кажучы, што вы ад мяне хочаце, у чым я правінілася?

Я моцна зажмурыў вочы, каб не расплакацца і дрыжачым голасам сказаў:

— Вы паставілі машыну ў недазволеным месцы, я прыйшоў сюды, каб...

Яна перабіла мяне. У яе вялікіх вачах заблішчэлі іскрынкі ўдзячнасці:

— Згадваюся, вы такі інтэлігентны, што хочаце звярнуць маю ўвагу на гэта. Вядкае вам дзякуі. Зараз я дап'ю каву і паеду. Вельмі вам удзячна. Ужо даўно не даводзілася мне сустракаць такога ветлівага мужчыну. Вы паступаеце, як сапраўдны джэнтэльмен!

Я адчуваў, што яшчэ крыху, і я пачну крычаць. Сабраўшы сілы, я прыклаў руку да казырка і... збег з гэтай вуліцы. Мне здавалася, што на мяне ўсё яшчэ глядзіць шырока адкрытыя здзіўленыя вочы колеру фіялак.

З польскай мовы пераклаў Леў МІРАЧЫЦКІ.

Ян АСТРОУСКІ

ГРАНІЧНЫЯ МІНІЯЦЮРЫ

ШЧЫРА

— Як адпачывалася на поўдні?
— Наогул добра. Шчыра кажучы, мне ўвесь час мора па калені было.

ДЫЯГНАЗ

— Доктар, як вы знаходзіце, нічога пагражальнага ў мяне няма?
— Па мойму, вы цяжка...
— Няўжо цяжка хворы?
— Наадварот, цяжка здаровы!

У САНАТОРЫ

— Вось тут і размяшчайцеся; адпачывайце, забавляйцеся, ні аб чым не думайце...

— Але ж у гэтым мяне ніколі не папракалі.

ПРАШУ НАДАЛЕЙ...

— Мікалай Сцяпанавіч, вельмі

прашу вас з жонкай сёння да мяне на вяселле.

— Сёння мы ніяк не можам. А наогул, Таноша, надалей прашу ў падобных выпадках папярэджваць мяне не менш як за тыдзень.

АДУКАВАННЯ

— Мне здаецца, што гэтыя два суб'екты проста непісьменныя.

— Памыляецеся, абодва адукаваныя: у аднаго — незакончаная ніжэйшая, у другога — вельмі сярэдняя.

ВЫХАД ЗНОЙДЗЕНЫ

— Ну да чаго ж дурны ваш налег!

— Гэта нам вядома. Але мы ўжо рашылі, што з ім рабіць.

— Што іменна?

— Накіроўваем яго на курсы павышэння разумовых здольнасцей.

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.
ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА
Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856.

АТ 20395

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25 25, адказнага сакрагара — 33-44 04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, іна і музыкі — 33-24 62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22 19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Я. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.